

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 867755/2

בבית הדין הרבני האזורי נתניה

לפני כבוד הדיינים:

הרב שלמה שפירא – אב"ד, הרב אברהם מייזלס, הרב רפאל י' בן שמעון

המבקשת: יעל בן דוד (ע"י ב"כ עו"ד ניצן שילוני כספי)

הנדון: בירור יהדות

פסק דין

המבקשת הופיעה בשנית לפני בית הדין לשמיעת בקשותיה ולעיון נוסף בפסק דיננו מיום ה' ניסן תשע"ב (28/03/2012). בפסק דין זה קבע בית הדין שהמבקשת אינה יהודייה.

פסק הדין המקורי הדוחה את הבקשה לאישור יהדות

להלן עיקר פסק הדין הקובע שהמבקשת אינה יהודייה:

[...]

ב) בדיון שנערך בפנינו התברר שאביה ואמה של המבקשת, ירמיהו וקרן בן דוד, נולדו למשפחות נוצריות. האב היה בעבר כומר בפטיסטי, נישא לאמה בשנת 75. לטענת המבקשת, אמה ואביה התגיירו בשנת 84 בבית דין בטמפה פלורידה, נישאו כדמו"י ואחר כך עלו לארץ. כאן נולדה בתם היחידה שהיא המבקשת.

בפני בית הדין הוצג מסמך הנחזה להיות תעודת גיור. כותרתו של מסמך זה היא "תעודה לקבלה לתוך האמונה היהודית" (תרגום חופשי מאנגלית).

בראש מסמך זה אין כותרת של ארגון או בית דין כלשהו. על מסמך זה אין חותמת. שמות שלושת ה"רבנים" החתומים בשולי המסמך היא בכתב יד שקשה לפענחו. שמותם אינם מודפסים כמקובל במסמך רשמי של קהילה כלשהי. אין ספק שהפקת מסמך כזה יכולה להיעשות על ידי כל אדם, ואין ראייה כלשהי לאמינות האמור בו.

אין ספק שתעודה זו אינה דומה לתעודת גיור שמוציאים בתי הדין במקומות שונים (ואפילו לא דומה לתעודה שמוציאים "בתי דין" ש"מגיירים" שלא על פי ההלכה), שבהם יש הקפדה לציין שהתעודה היא תעודת גירות, הפרטים כתובים גם בעברית ויש אפשרות לזהות מי הם החתומים על המסמך. גם נוסח מסמך זה אינו דומה לנוסח המקובל של תעודת גירות, ומשכך אין למסמך זה תוקף כלשהו, ואיננו יכולים להסתמך על האמור בו.

עוד הוצג בפנינו מכתב שעליו חתום הרב שמואל קפלן, רב שאינו מוכר על דינו. גם מכתב זה אינו מסמך רשמי. במכתב זה נכתב שאם המבקשת התגיירה כדין. עוד הציגה בפנינו המבקשת מכתב שלדברי המבקשת נכתב על ידי בלנית, ובו נכתב שאמה טבלה בקביעות במקווה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ג) בפני בית הדין הוצג מכתבו של הרב אליהו בן־דהן מנהל בתי הדין הרבניים (כתוארו אז) מיום ז' אייר תש"ע במכתב זה נכתב:

"הנני להודיעך כי בית הדין בטמפה, פלורידה ארה"ב, אשר גייר את בני הזוג, ירמיהו וקרן בן־דוד ביום י"א שבט תשמ"ד (15/01/84), אינו בית דין המוכר על ידי הרבנות הראשית לישראל".

כמו כן, הוצגו בפני בית הדין מכתבים ממנהל לשכתו של הראשל"צ הרה"ג שלמה משה עמאר שבו נכתב:

"תעודת הגיור שנעשתה על ידי בית הדין בעיר טמפה פלורידה שבארה"ב למר ירמיהו בן־דוד, אינו מאושר ע"י הרב הראשי לישראל ולא ניתן להכיר בגיור זה כהוכחה על יהדות".

"תעודת הגיור של הגב' קרן בן־דוד החתומה על ידי בית הדין בטמפה – פלורידה, אינה מוכרת על ידי הרב הראשי לישראל ולא ניתן לאשר את יהדותה כלל ועיקר על סמך מסמך זה".

יצוין שנוסח זה שונה מהנוסח הרגיל לגבי בתי דין שאינם מוכרים שבהם נרשם שבית הדין אינו מוכר, ללא ציון התוצאות הנובעות מקביעה זו. דבר זה מצריך לפעמים בדיקה פרטנית לגופם של דברים, אם לאשר הגירות או שלא לאשרה. במקרה שלפנינו הקביעה היא החלטית שעל פי מסמך זה אין אפשרות לאשר יהדותה ואין בו משום הוכחה על יהדות.

ד) אביה של המבקשת ייסד קבוצה שהוא עומד בראשה והנקראת "נצרים".

לקבוצה זו יש אתר אינטרנט המתאר את האידיאולוגיה שבה הם מאמינים. מתוך החומר המוצג באתר זה עולה, שאמונתם היא שהנצרים הם קבוצה של יהודים אורתודוקסיים הממשיכים את דרכו של ישו (או יהושע) בנצרות, שבו הם רואים רב אורתודוקסי שהתגלה כמשיח. אביה של המבקשת כותב, שמצא סתירות רבות בדת הנוצרית, והיא זיוף של דרכו של אותו האיש. ירמיהו בן־דוד כתב ספר המציג עיקרי אמונתו הדתית, ספר שאותו תרגמה המבקשת לעברית, והמוכיח שגם המבקשת שותפה לדרכו.

בין כך ובין כך, אין ספק שאמה של המבקשת נולדה כלא יהודייה, מחזיקה באמונה המשותפת לה ולבעלה. המבקשת טוענת שהאם התגיירה. התעודה שהוצגה בפנינו לא יכולה להוכיח שאכן האם עברה הליך גיור כלשהו וכפי הנצרך על פי דין תורה וכמו שנפסק בשו"ע.

כפי שכתבנו לעיל, ממכתב שהתקבל ממנהל בתי הדין ומלשכת הראשון לציון עולה שאין לסמוך על גיור של בית דין זה כלל.

לא ברור לנו איזה הליך הגיור נעשה, אם נעשה. גם אם היינו יודעים שנעשה הליך הגיור הנדרש על פי דין תורה, ספק רב אם בנסיבות העניין אָם המבקשת קיבלה עליה אמונת היהדות וקבלת מצוות הנצרכת כתנאי הבסיסי להתחלת הליך הגיור והנצרכת כדי לקבוע שאכן היא התגיירה. לפיכך יש להעמידה בחזקתה – חזקת נוכרית.

ה) אף אם היינו יודעים שאם המבקשת נוהגת בדרכי היהדות ומקיימת מצוות, כבר פסק השו"ע (סימן רס"ח ס"י):

"גוי או גויה שבא ואמר נתגיירתי בבית דינו של פלוני [...] אינו נאמן לבוא בקהל עד שיביא עדים, ואם ראינום נוהגים בדרכי ישראל ועושים כל המצוות הרי אלה בחזקת גרי צדק ואף על פי שאין עדים

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שמעידים בפני מי נתגיירו, ואף על פי כן אם בא להנשא בישראל אין משיאין אותו עד שיביאו עדים או שיטבלו".

ומקורו מדברי הרמב"ם (הל' איסורי ביאה פי"ג ה"ט). והנה דברי הרמב"ם וש"ע הם במי שטוען שהתגייר בפני בית דין מוכר שיש לסמוך על גיורו. ואפילו הכי אינו נאמן עד שיביא עדים שהתגייר בפניהם, ואפילו הוא שומר מצוות.

בנידון דידן, ה"בית דין" שהמבקשת טוענת שאמה התגיירה בפניו, אינו מוכר ומסתבר שאין עליו שם בית דין. לא ידוע לנו איזה הליך עברה, אם עברה. ולפיכך אף אם האם שומרת מצוות, אין אפשרות לאשר את יהדותה ודינה כנוכרית השומרת מצוות, שאין בדבר כדי להופכה ליהודייה. מכיוון שהאם בחזקת נוכרייה, אף בתה המבקשת בחזקת נוכרייה, ולפיכך אף אם היא אכן שומרת מצוות, אין בשמירת המצוות כדי להופכה ליהודייה.

ו) והנה מתוך האמור באתר האינטרנט של "נצרים" עולה, שחברי כת זו כופרים בעיקרי האמונה. גם אם נקבל לטענתם שהם מקבלים על עצמם שמירת מצוות, מלבד חלק מתקנות חז"ל שאינם נראים בעיניהם, הרי דינם הוא כמו ששנינו בבכורות (ל, ב):

"עכו"ם שבא לקבל דברי תורה חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו, ר' יוסי בר' יהודה אומר אפילו דקדוק אחד מדברי סופרים".

והנה אין ספק שאב המבקשת ואמה שיש ספק אם הם מאמינים בעיקר האמונה של ייחוד ה', ודאי שאינם מוכנים לקבל על עצמם, על כל פנים, כל דקדוקי סופרים, ולפיכך ודאי שאין מקום לקבלם כגרים. וכבר נחלקו האחרונים בדין זה אם כוונת הגמ' שאין מקבלין אותם היא לכתחילה, אבל אם עברו וקיבלו חלה גירותם, או שבכהאי גוונא לא תעלה גירות כלל אף בדיעבד. ועיין בשו"ת "בית יצחק" (חיו"ד סימן ק') ובשו"ת אחיעזר (ח"ג סי' כ"ו) ובשו"ת "דעת כהן" (סי' קנ"ב), ועיין בשו"ת "אגרות משה" כמה תשובות בענין זה. עיין ח' יו"ד ח"ב (סי' קכ"ד) וח"ג (סי' ק"ו וק"ח) ואכמ"ל. אך אין אנו צריכים לדון בזה שהרי כפי שכתבנו לא הוכח שבית דין קיבל והכניס את אב המבקשת ואביה תחת כנפי השכינה, ולפיכך הרי הם בחזקת נכרים.

גם אם נקבל את טענת המבקשת שאמה נהגה לטבול במקווה בקביעות אין אנחנו יכולים לסמוך על דברי הגמ' ביבמות (מה, ב): "מי לא טבלה לנידותה" ומשמע שטבילה זו תועיל לגירות. חדא שהרי הרמב"ם, הרי"ף (כפי שביארו דעתו המ"מ ועוד אחרונים), וכן דעת הריטב"א והנימוק"י שלא מועילה טבילת נידה לטבילת גירות. ואף לדעת רש"י, תוס' ושאר אחרונים שמועילה טבילת נידה לגירות, היינו בדוקא אם הייתה קבלת מצוות בפני בית דין לפני כן, דבר שלא ידוע לנו שקרה בנידון דידן.

ולפיכך אף אם אמה טבלה לנידותה, הרי היא כנוכרית הטובלת, ולא עלתה לה גירות. ולפיכך מכיוון שאם המבקשת ואביה אינם יהודים, אף המבקשת אינה יהודייה.

לאור האמור לעיל, דוחים בקשת המבקשת לאישור יהדות.

עד כאן הנימוקים בפסק דיננו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ערעורה של המבקשת על פסק הדין

המבקשת הגישה ערעור על פסק דינו של בית דינו. בערעורה העלתה המבקשת שתי טענות עיקריות:

א. בית הדין שגייר את הוריה היה בית דין אורתודוקסי, לפיכך הגיור חל ואין אפשרות לבטלו, באמצעות מכתב שניתן על ידי מי שניתן.

הורי המבקשת מאמינים שחייבים לשמור מצוות, ועל דעת כן התגיירו, ואין בקביעת העובדות ההיסטוריות שנקבעו בספרו של האב, כדי לפגום בגיור עצמו.

ב. גם אם אמונתם ודרכיהם מונעת לגיירם, אין בעובדה שאדם חושב מחשבות ושינה מעשיו אחרי הגיור, כדי לבטל הגיור למפרע, אחרי שחל גיורו.

בין כך ובין כך אין בדברים שנכתבו בספרו של אבי המבקשת כדי לקבוע שהגיור אינו גיור.

בית הדין הגדול שמע דברי המבקשת באורך רוח. בהחלטתו הפנה בית הדין הגדול את המבקשת לעיון נוסף של בית דינו.

דיון נוסף בבית הדין האזורי

המבקשת הופיעה בפנינו בתאריך י"ט בתמוז תשע"ה (06/07/2015).

בדיון התברר שבמרשם האוכלוסין המבקשת רשומה שהיא נשואה לצבי ארליך. לשאלת בית הדין אמרה שנישאה בנישואין אזרחיים בארה"ב. עוד אמרה ש"רב דתי לאומי" ערך לה חופה וקידושין כדמו"י. המבקשת סירבה למסור לבית הדין את שמו של הרב.

בדיון אמרה המבקשת שלמרות מכתבו של מזכירו של הרב עמאר והרב בן דהן, יש לאשר את גיור הוריה, מפני שהרבנים שגיירו אותם הם רבנים אורתודוקסים. ולפיכך אף אם אין הם בית דין מוכר, אין אפשרות לקבוע שגיורם אינו גיור. להלן הדברים שנאמרו בדיון:

"ב"כ המבקשת: [...] והגיעו הסמיכות של הרב קפלן, שהוא רב אורתודוקסי.

בית הדין: של מי הסמיכה?

המבקשת: של נשיא בית הדין של אמריקה.

[...]

ב"כ המבקשת: הסמיכה של הרב סטיבן קפלן, והרב לוקינס העניק לו סמיכה. במקום זה לא היה אז בית דין, ולכן הרב לוקינס הגיע מניו יורק כדי להיות חלק מבית הדין.

[...]

ב"כ המבקשת: יש לו תעודה של הרב לוקינס שמסמך אותו. הרב קפלן גם כתב שהוריה באמת רצו להיות יהודים והוא ליווה אותם בשיעורים והם קבלו את הגיור.

[...]

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"כ המבקשת מציגה:

• תעודת סמיכה מבית הדין באמריקה הרב לוקינס ראובן שעמד במבחן ונמצא ראוי להיות רבי ומטיף בישראל, התעודה מיום כ"ז תשרי תשי"ח, חתום עליה הרב מרדכי משה פעלשין.

• מסמך משיבת "תפארת ישראל", סמיכת חכמים, מסמך שלא ניתן לקריאה.

כמו כן מציגה מכתב משנת תשנ"ז המעיד על הרב קפלן. חתום עליו הרב טוביה בראד, ובו כותב שהרב קפלן למד לפניו שנים רבות בטמפה פלורידה ונבחן על: יורה דעה, איסור והיתר וחולין וגם דרש דרשות. מציגה מסמך נוסף בשפה האנגלית.

בית הדין: הרב קפלן חי?

המבקשת: כן, וגר בארה"ב, הוא לא משמש היום כרב קהילה. הבנתי שהוא מאד חולה. באותו זמן שההורים שלי הכירו באוניברסיטה הוא היה בקמפוס וליווה אותם בכל ההליך. הגשנו עכשיו מכתב ממנו באנגלית.

המבקשת ביקשה שבית הדין יעיין בספר שנכתב ע"י אביה. לדבריה הפרסום באתר האינטרנט של הנצרים אינו אמין. עוד אמרה שמכיוון שמשרד הפנים סמך על התעודה שהציגה כדי לרושמה יהודייה, הדבר מהווה ראיה ליהדותה.

סקירת דרכי הבירור של בתי הדין לגבי גירות שנעשתה בחו"ל

אחרי העיון בכל הדברים שנאמרו יש לנו להבהיר את פסק דיננו.

בפני בית הדין מוגשות בקשות רבות לאישור גירות. מכיוון שדייני בית הדין אינם מכירים ואינם יכולים להכיר את רוב הדיינים והרבנים הנמצאים בתפוצות, מינו הרבנים הראשיים לדורותיהם אנשים מטעמם כדי לבדוק האם אפשר לסמוך על תעודות שמנפיקים דיינים ורבנים ברחבי העולם. המידע לעניין זה נשמר אצל הממונה ברבנות הראשית לישראל. הממונה בודק את הפניות המגיעות אליו, והוא מוסר את המידע על דיינים ורבנים שנקבע שאפשר לסמוך על נאמנותם בעניין אישור יהדות, גיטין וגירות. עם זאת ישנם בתי דין ורבנים שאי אפשר לקבוע באופן ברור איך הם פועלים, אם מפני שאין בידינו די ממצאים לעניין הכשרתם ההלכתית, ואם מפני שאף אם קיבלו הכשרה הלכתית, לא ידוע האם הם פועלים על פי ההלכה והמסורת המקובלת בישראל איש מפי איש כפי שהורונו חז"ל. מי שהכשרתם ההלכתית מועטה או שאין אנו בטוחים שנוהגים על פי ההלכה, או שאין אפשרות לבדוק את נאמנותם, אינם יכולים להיכלל ברשימת בתי הדין והרבנים המוכרים.

משכך הנוהל הקבוע הוא, שכאשר מובא לבית הדין הרבני מסמך שעליו חתום רב מחו"ל, בית הדין פונה לממונה ברבנות הראשית כדי לברר אם הרב או בית הדין מוכרים. בתי הדין אינם יכולים לפעול בצורה אחרת, מפני שיש קושי רב שדיינים יוכלו לבדוק ולבחון מי הרבנים החתומים על התעודה, אף לגבי רבנים החיים ומכהנים כיום, ובוודאי לעניין רבנים שנתנו אישורים לפני למעלה משלושים שנה. לפיכך בית הדין מסתמך על ההודעה הנמסרת מטעם הממונה על נושאים אלו. אם הרב או בית הדין נבדק בעבר וקיים מידע חיובי לגביו, ניתנת הודעה לבית הדין שהרב או בית הדין מוכר, ובית הדין סומך על הודעה זו. אם הנ"ל לא נמצא ברשימות, הממונה על מחלקה זו מנסה לברר כמידת יכולתו ובאמצעים שונים לתהות על מהות בית הדין או הרב. לאחר הבירור הממונה מודיע לבית הדין אם אפשר לסמוך על המסמך שהוצג

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לבית הדין. במקרים אלו בית הדין ינסה לבדוק עם המבקש את העובדות וייתן הכרעתו על פי העובדות שאליהן הגיע.

הרבנות הראשית לישראל ובית הדין הרבני הגדול הקימו ועדה מקצועית של רבנים ודיינים לצורך קביעת תבחינים להכרה ברבנים ובתי הדין מרחבי העולם היהודי. בימים אלו מסיימת הוועדה, שהח"מ משמש אחד מחבריה, לקבוע את הקריטריונים שיידרשו כדי לקבוע מה הם המדדים שיידרשו מבתי דין ומרבנים כדי להיכנס לרשימה של הרבנים המוכרים, וכדי שרשימה זו תתנהל על פי כללים ומדדים קבועים ומובנים.

במקרה שלפנינו, התשובה שהגיעה מהממונה ברבנות הראשית וממנכ"ל בתי הדין על אודות טיבם של החתומים על התעודות, קבעה באופן ברור שהם אינם מוכרים, ושלא ניתן לסמוך על תעודתם לאישור יהדות, כפי שכתבנו בפסק דיננו.

רקע היסטורי של יהדות ארה"ב ורבניה

לפני שנמשיך לבאר את הדברים חובתנו להבהיר את הקורה בחו"ל ובעיקר בארה"ב. העובדה שחלק גדול מיהודי ארה"ב אינם שומרים על אורח חיים אורתודוקסי, ורוב יהודי ארה"ב המשייכים עצמם לקהילות, משתייכים לקהילות קונסרבטיביות ורפורמיות, גורם לכך שלפעמים אף אלו שבצעירותם קיבלו סמיכה אורתודוקסית, משנים במשך השנים את השקפת עולמם ומתמנים ל"רבנים" בקהילות קונסרבטיביות ורפורמיות, הם משנים את אורח חייהם בהתאם ומפסיקים להיות נאמנים להלכה המקובלת מדור דור. לפיכך אין בעובדה שרב קיבל סמיכה אורתודוקסית בצעירותו כדי לקבוע בהכרח שהנ"ל ממשיך באורח חיים זה גם אחרי כן. לפיכך לא די בהצגת כתב סמיכה לרבנות, אלא חובה עלינו לבדוק, היכן שימש אדם זה ברבנות בפועל. לצערנו העובדה שרב קיבל סמיכה אורתודוקסית אינה מהווה חזקה שאכן הדברים נמשכים גם במשך הזמן אחרי שקיבל סמיכה זו, וכבר אמרו חז"ל בברכות (כח א) שיוחנן כהן גדול שימש בכהונה גדולה במשך שמונים שנה ולבסוף החמיץ. ק"ו לגבי הקורה ביהדות ארה"ב, שרבנים שלמדו במוסדות אורתודוקסיים משנים לפעמים את דרכם זמן קצר אחרי שקיבלו את הסמיכה, ואכמ"ל.

לפיכך העובדה שאדם קיבל סמיכה לרבנות אורתודוקסית אין בכך כל ערובה, שכך הוא מתנהל בפועל, ולכן חלק מתפקידי המחלקה ברבנות הראשית הבודקת עניינים אלו, הוא לבדוק איך הרבנים מתפקדים בפועל.

בעבר בדיקת דברים אלו הרבה פעמים הייתה בלתי אפשרית. אך כיום עם התפתחות רשת האינטרנט אפשר לבדוק איך הרבנים התנהלו בפועל ובאילו קהילות שימשו, דבר המורה על הנהגתם. כמו כן הדבר מאפשר לתקשר ולבדוק ענייני תפקודו של הרב עם גורמים רבים.

מכיוון שבדיון נטען שהחתומים על הגיור היו רב אורתודוקסי שנתן סמיכה לחבר אחר באותו בית דין, פנה בית הדין שוב לאתר הדיון לגורמים המוסמכים ברבנות הראשית ובהנהלת בתי הדין כדי לברר, האם הרבנים הנזכרים הם רבנים שאפשר לסמוך על גיורם. להלן בהמשך נביא את הממצאים שעלו לאחר הבירור בעניין.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דיון הלכתי: יסודות דיני קבלת גירות בזמן הזה

א) הנה על פי דין תורה בעינן שגר יקבל מצוות, ימול ויטבול בפני שלושה, ואשה תקבל מצוות ויטבול בפני שלושה. כדאיתא במסכת כריתות (ט, א) וביבמות (מ"ז) וכמו שפסק הרמב"ם (פי"ג מה' איסור"ב ה"א – ה"ו) והשו"ע (הלכות גירות סימן רס"ח).

מקור הדין הוא ביבמות (מו, ב): "אמר ר"י גר צריך שלושה, משפט כתיב ביה".

משם למדו שצריך בית דין בגיור כמו בשאר המשפטים. ועיין בסוגיית הגמ' שם דלא בעינן בית דין קבוע אלא כל שצירפו שלושה, וכלשון הגמ' "דילמא דאיקלעו". ובסוגיית הגמ' שם משמע שהיו תלמידי חכמים, אך בדברי הראשונים מבואר שלא בעינן שיהיו דיינים סמוכים כפי הנדרש לדון בכל דיני תורה (ומי שאינו סמוך לא נקרא דין ופסול לדון; עי' תוס' סנהדרין ג, א ד"ה אי ובש"מ). ובטעם הדבר דלא בעינן סמוכים דנו הראשונים עי' בתוס', רמב"ן, רשב"א, ריטב"א ובשאר הראשונים ביבמות שם ובקידושין ס"ב, ולהלן נביא דבריהם.

התוס' ביבמות (ריש דף מז, א) כתב:

וא"ת ואנן היכי מקבלין גרים הא בעינן מומחין וי"ל דשליחותיהו עבדינן כדמשמע נמי בשילהי המגרש (גיטין דף פח: ושם) וכמו שחשו לנעילת דלת בפני לוויין חשו נמי לנעילת דלת בפני גרים.

והתוס' בקידושין (סב, ב ד"ה גר) כתב:

וא"ת א"כ ליבעי מומחין כמו גזילות וחבלות ויש לומר דשליחותיהו עבדינן כדאמרין בגיטין (דף פח:). עוד אמר הר"ר נתנאל דבגר כתיב לדורותיכם דמשמע בכל ענין אף על גב שאינן מומחין דעל כרחך השתא ליכא מומחין שהרי אין סמוכין ולדורותיכם משמע לדורות עולם.

חזינן שדעת התוס' היא שהיכולת לקבל גרים בזמן הזה היא משום שליחותיהו דקמאי עבדינן. ולפי זה רק היכא דאין בית דין סמוכין כשרים בית דין הדיוטות, והיינו דוקא בזמן הזה. ויש לעיין האם גם בזמן חז"ל בבבל שלא היו סמוכים האם נימא דעבדינן שליחותיהו, או שנאמר לרוצים להתגייר, לכו לא"י כדי להתגייר בפני סמוכים. אך מכל מקום דעת ר' נתנאל שמכיוון שכתוב "לדורותיכם", שמע מינה שאף היכא שאין סמוכים ניתן יהיה לגייר אף בלא סמוכין, ויסוד דבריו הוא מסוגיית הגמ' בכריתות ט, א כפי שיתבאר.

וברמב"ן ביבמות (מו, ב) כתב:

וקשיא לן כיון דגר דצריך שלושה משום משפט דכתיב ביה ליבעי נמי מומחין, שהרי אפילו עשרה והן הדיוטות שדנו אין דיניהם דין מן התורה, וליכא למימר משפט דכתיב ביה אסמכתא דרבנן הוא, דהא מכאן אמר ר' יהודה נתגייר בינו לבין עצמו אינו גר,

ואיכא למימר מדאורייתא הכי נמי, אלא אנן שליחותיהו קא עבדינן מידי דהוה אגיטי דמעשינן ואקדושי דדיינינן בהו משום שליחותיהו כדאיתא בפ' המגרש (פ"ח ב'), ולא דאיק דשליחותא דהדיוטות משום תקנתא דרבנן וגבי קדושין וגיטין כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, אבל גבי גר היכי מנסבינן ליה בת ישראל,

ואפשר דגר צריך שלושה גמרא, ומשפט כתיב ביה אסמכתא וכי גמירי שלושה גמירי מומחין לא גמירי,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ואי קשיא למאי דאמרינן דבעינן מומחין בזמן הזה דליכא מומחין בעוונות היכי מקבלינן גרים, איכא למימר נפקא לן הא מהיכא דנפקא לן הרצאת דמים דגרסינן בכריתות בפ' ד' מחוסרי כפרה (ט' א') אלא מעתה האידנא דליכא קרבן לא נקבל גרים, אמר רב אחא בר יעקב וכי יגור אתכם גר או אשר בתוכםם לדורותיכם כתיב,

ואפשר דמן התורה אפילו הדיוטות דנין בשליחותיהו דמומחין.

והנה הרמב"ן רצה לומר בתחילה כתירוץ התוס' והקשה דדין שליחותיהו הוא רק מדרבנן, ולפי זה אם הוא מדין שליחותם של סמוכים לא יהא גר מהתורה. ובסוף דבריו כתב לחדש שבית דין הדיוטות עבדינן שליחותיהו ומועילה גירותן אף מהתורה. וכעין דבריו כתב בנתיבות המשפט (חו"מ סימן א' ביאורים ס"ק א') והוכיח סברתו מדין גירות בזמן הזה. עוד תירץ הרמב"ן דהדרשה ממשפט היא אסמכתא בעלמא, והך דינא גמירי מהלכה וגמירי דסגי בהדיוטות. בתירוץ השלישי הקשה הרמב"ן איך אנן מקבלים גרים ותירץ דילפינן מלדורותיכם, שכיוון שאמרה התורה שלדורות עולם תהיה גירות, ש"מ שבכל דור תהיה גירות לפי המציאות בדור, וכמו דילפינן בכריתות שהיכא שאין ביהמ"ק תועיל הגירות ללא הבאת קרבן, הוא הדין היכא שאין בית דין סמוכין יועיל בית דין הדיוטות ופשטא דמילתא דדין זה נוהג דוקא כשאין סמוכים אבל כשיש סמוכים בעינן סמוכים בדוקא, דילפינן ממשפט, ודומיא דגרים בזמן הבית דבעינן קרבן לעיכובא. ודבריו הם כדברי ר' נתנאל בתוס'.

ועיי"ש בחידושי הרשב"א שכתב:

דלמא דאיכלעי. איכא למידק כיון דגר צריך שלושה מדכתיב בי' משפט א"כ אדרבה על כרחין נבעי מומחין שהרי אפילו עשרה והן הדיוטות אין דיניהן דין דבר תורה, ואי אפשר לומר דקרא אסמכתא בעלמא הוא דהא מכאן א"ר יהודה גר שנתגייר בינו לבין עצמו אינו גר וליכא למימר נמי דאנן שליחותיהו קא עבדינן כדעבידנא בגיטין וקדושין ובמזון וכדאייתא בפ' המגרש דשאני התם דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש וכן במזון הפקר בית דין הפקר אבל הכא היאך אפשר למישרי גוי בבת ישראל וכן כל שאר דיני דת משה ויהודית,

וי"ל דכי גמירי שלושה גמירי מומחין לא גמירי. ואפשר דנפקא להו דלשלושה בלחוד כתב ביה רחמנא משפט ולא למומחין מדכתיב וכי יגור אתכם גר או אשר בתוכםם לדורותיכם, לומר דבכל הדורות מקבלינן גרים ואפילו בזמן הזה דליכא מומחין, ומהאי קרא הוא דנפקא להו בפ' ארבעה מחוסרי כפרה דמקבלינן גרים בזמן הזה אף על גב דליכא הרצאות דמים.

חזינן דהרשב"א בתירוץ הראשון כתב כדברי הרמב"ן בתחילת דבריו, דסבר דשליחותיהו דקמאי עבדינן היינו רק מדרבנן, ולכך דחה הך סברא מהלכה. ובתירוץ השני תירץ שמלדורותיכם ילפינן שגירות תהיה לדורות עולם ואפילו בזמן שלא יהיו מומחין, ולפי זה פירש שדין לדורותיכם מגדיר דהא דילפינן ממשפט דבעינן שלושה הוא דוקא לעניין שלושה ולא לעניין דבעינן שלושה מומחין, אף לא בזמן שיש בית ויש סמוכים. וזה לא כמו שביארנו בדברי הרמב"ן דאיהו מפרש על פי הילוך הסוגיא בכריתות. ועיינן שער המלך (פי"ג מה' איסורי ביאה הי"ג) ועיינן אבני נזר (ח' יו"ד סימן שד"ם) ואכמ"ל.

העולה מהאמור לעיל, דבטעמא דמהני קבלת גרים בזמן הזה אף שאין לנו סמוכים, נאמרו שלוש שיטות בראשונים:

א. משום דשליחותיהו דקמאי הסמוכים עבדינן.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב. בזמן שיש סמוכים בעיני בית דין סמוכים וכשאין סמוכים אף בית דין הדיוטות מועילים.

ג. מהתורה לא בעיני דיינים סמוכים.

(ב) ועיין ברמב"ם (ה' איסורי ביאה פי"ג הט"ו) שכתב:

לפיכך לא קבלו בית דין גרים כל ימי דוד ושלמה, בימי דוד שמא מן הפחד חזרו, ובימי שלמה שמא בשביל המלכות והטובה והגדולה שהיו בה ישראל חזרו, שכל החוזר מן העכו"ם בשביל דבר מהבלי העולם אינו מגירי הצדק, ואעפ"כ היו גרים הרבה מתגיירים בימי דוד ושלמה בפני הדיוטות, והיו בית דין הגדול חוששין להם לא דוחין אותן אחר שטבלו מכ"מ ולא מקרבין אותן עד שתראה אחריתם.

ומקור דברי הרמב"ם הוא מסוגיית הגמ' ביבמות (עט, א):

מיד נתוספו על ישראל מאה וחמשים אלף, שנאמר: ויהי לשלמה שבעים אלף נושא סבל ושמונים אלף חוצב בהר. ודלמא ישראל הוו! לא סלקא דעתך, דכתיב: ומבני ישראל לא נתן שלמה עבד. ודלמא דוגזר בעלמא! אלא מהכא: ויספר שלמה כל האנשים הגרים אשר בארץ ישראל [וגו'] וימצאו מאה וחמשים אלף [וגו'] ויעש מהם שבעים אלף (נושא) סבל ושמונים אלף חוצב בהר.

ועיין עוד בירושלמי קידושין פ"ד ה"א.

ועיין במגיד משנה שכתב:

"ומתוך כך ביאר רבינו שבית דין הדיוטות היו מגיירין אותם ובדיעבד כולם גרים".

ובכסף משנה שם כתב לחלק וזה לשונו:

הרב המגיד כתב שבפני בית דין הדיוטות היו מגיירים אותם ולי נראה דמדכתב רבינו בפני הדיוטות ולא כתב בפני בית דין הדיוטות דאנן אף על גב דהדיוטות אנן כדאיתא בסוף גיטין (דף פ"ח:): על בית דין שבזמן הזה, מ"מ אין מקבלין אותם בבית דין דידן אלא שאם קבלו אותם גרים הדיוטות שאינם בית דין הרי הם גרים.

חזינן לדעת המ"מ שגורס "בית דין הדיוטות". ואולי היה מקום לפרש דבריו על פי מה שדנו הראשונים והאחרונים בבירור דעת הרמב"ם בה' סנהדרין (פ"ב ה"ו) האם לדעת הרמב"ם בהודאות והלואות יכולים לדון גם בית דין שאינם סמוכים (עיין חידושי הר"ן סנהדרין ג, א ובדברי הרמ"ך שהביאם הכ"מ שם ועיין בזה באריכות במפרשי השו"ע ריש סימן ג' והדברים ארוכים ואכ"מ), ואי נימא הכי, היה מקום לומר שהרמב"ם סובר דלגבי גירות לא בעינן סמוכים דילפינן מבית דין הדין בהודאות והלואות. ולכן בית דין הדיוטות גיירו בניגוד לדעת בית דין הגדול.

אך אם כן היה על הרמב"ם לנקוט הלשון "בית דין של הדיוטות". ולולי דמסתפינא הייתי מפרש שיכול להיות שבית דין הדיוטות הוא תואר לבית דין ולא רק מגלה על מהותם של הדיינים. שאף אם היו סמוכים לא היה להם לגייר בניגוד להנחיית בית דין הגדול וכמליצת הירושלמי (ברכות פ"ב ה"ט) "כל מי שפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט". וידועים דברי הגמ' ביבמות קט, ב:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

א"ר יצחק, מאי דכתיב: רע ירוע כי ערב זר? רעה אחר רעה תבא למקבלי גרים, ולערכי שלציון, ולתוקע עצמו לדבר הלכה. מקבלי גרים – כר' חלבו, דאמר ר' חלבו: קשים גרים לישראל כספחת בעור.

ויש לפרש שלכתחילה לא מקבלינן גרים כדאיתא שם, אלא שכמו היום, כן היו אז בימי דוד ושלמה בתי דין שתקעו עצמם לדבר הלכה וחשבו שמבינים יותר מבית הדין הגדול, וגיירו בניגוד לדעתם. ולכן קורא להם הרמב"ם בית דין הדיוטות שעושים מה שלא מוטל עליהם וכמו שכתב הירושלמי שבכהאי גוונא מיקרי הדיוט. ואין זה כמו בתי דין בזמן הזה שאנו בית דין של הדיוטות.

(ויש להעיר בעיקר האי דינא של קבלת גרים האם יש חובה בכך, ועל מי היא מוטלת.

דעיין בתוס' רא"ש ביבמות שם שכתב:

רעה אחר רעה תבוא למקבלי גרים. נראה דהיינו דוקא מי שמיא אותם בדברים להתגייר או המקבלם מיד אבל אם מתאמצין להתגייר צריך לקבלם שהרי מצינו שנענש יעקב על שלא קבל את תמנע שבאת להתגייר והלכה והיתה פילגש לאליפז בן עשו ונפק מינה עמלק דצערניהו לישראל וגם יהושע קבל רחב הזונה, והלל שקבל אותם גרים שאמרו ע"מ שתשימני כ"ג וע"מ שתלמדני כל התורה כולה מתאמצין היו להתגייר

ומשמע שפשוט לו שצריך לקבלם ומי שלא מקבל נענש, אך גם בדבריו אינו מבואר מהות החיוב. ועיין בבעלי הנפש לראב"ד סוף שער הטבילה שכתב:

ואם תאמר היכן צונו, מואת הנפש אשר עשו בחרן, והלא אם נתכנסו כל באי עולם אינן יכולים לברוא אפילו יתוש אחד אלא הגרים שגיירו והחזירו תחת כנפי השכינה מעלה עליהם כאילו בראום. וכתוב (ירמיהו טו, יט) אם תשוב ואשיבך לפני תעמוד וכו'. וכתוב (ישעיהו מט, ו) ויאמר נקל מהיותך לי עבד להקים את שבטי יעקב ונצורי ישראל להשיב ונתתיך לאור גוים להיות ישועתי עד קצה הארץ.

ומשמע דיליף מאברהם ושרה דהם היו ראשונים לגירות, אך אכתי איננו יודעים מהו מקור הדין.

והרשב"ץ בספר זהר הרקיע (עשה מ') כתב שיש מצוה על בית דין לקבל גוי הבא להתגייר. וכתב דראוי להכניס מצוה זו בכלל מנין המצוות, ואיני יודע על איזה מצוה נסמוך אותה.

ובאזהרות הר"י אלברצלוני במצות עשה אהבת הגר כתב, שקבלת גרים הוא בכלל מצות "ואהבתם את הגר". ובביאור הגאון ר' ירוחם פישל פערלא על ספר המצות להרס"ג סוף עשה י"ט (ח"א דף קמח) מצדד שהוא נכלל במצות "ואהבת את ה' אלקיך" כמבואר בספרי (פרשת אתחנן פסקא ל"ב) שזה מצוה לאהבו על כל הבריות כאברהם אביך שנאמר "ואת הנפש אשר עשו בחרן". ועיין בזה במה שכתב הרב גד אלדד במאמרו בתחומין י"ח, ואכמ"ל ועוד חזון למועד).

ונראה יותר כגרסת הרמב"ם כפי שהיא לפנינו "בפני הדיוטות" ממש וכדגרס הכסף משנה, שהרי בימי דוד לא היו בית דין הדיוטות, אלא רק סמוכים. ולכאורה הדבר תלוי מאי טעמא סגי בבית דין הדיוטות, האם מפני ששליחותיהו דקמאי עבדינן וכמו בדיני ממונות, וזה לא שייך בימי דוד, או מפני שלא בעינן בית דין סמוכין אף בזמן שיש סמוכין. ושמע מינה שבית דין סמוכים לא מעכב בגירות, אלא סגי בשלושה הדיוטות. ודבר זה תלוי במחלוקת הראשונים שהזכרנו לעיל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

והרשב"א בחידושו ביבמות עט, א כתב:

מיד נתוספו על ישראל מאה וחמשים אלף גרים. והא דאמרינן לא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה היינו בית דין מומחה אבל אלו נתגירו בבית דין הדיוטות וכיון שנתגירו חשו להן כדקי"ל כולם גרים הם כדאיתא בפרק כיצד (כ"ד ב') גבי הנטען מן השפחה ונתגירה, וכזה כתב הרמב"ם ז"ל.

וכן כתב שם הריטב"א בתירוץ אחד.

שמע מינה שגיוור שנעשה בפני בית דין שאינם סמוכים מועיל, ומלשון הרשב"א והריטב"א שכתבו בית דין הדיוטות משמע כגירסת המ"מ. ומשמע שהרשב"א והריטב"א אזלי לשיטתייהו שאף בזמן שיש סמוכים גיוור בפני הדיוטות יועיל. ונראה שזוהי גם דעת הרמב"ם ולכן סבר שגיוור בית דין הדיוטות הועיל בימי דוד ושלמה.

והתוס' ביבמות כד, ב כתבו:

אבל קשה דאמרינן בהערל (לקמן דף עט. ושם) גבי מעשה דגבעונים דבימי דוד נתוספו גרים על ישראל ק"ן אלף וי"ל דמעצמן נתגירו כדאשכחן גבי מרדכי ואסתר ורבים מעמי הארץ מתיידיים ויש ספרים שכתב בהן לא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה אלא שנעשו גרים גרורים.

ונראה שהתוס' אזלי לטעמייהו דטעמא שגיוור מועיל בזמן הזה הוא משום שליחותיהו, ודין זה נוהג רק כשאין סמוכים שאז אנו שלוחיהם אבל כל היכא שיש סמוכים וכגון בימי דוד ושלמה, גירות הדיוטות לא תועיל. ובפרט שבית הדין הגדול לא רצה לגייר, ואיך יעשו שליחות בית דין הגדול נגד רצונם. ועיין אור שמח (ה' איסורי ביאה פי"ד הי"ג בפיסקא המתחלת ובזה).

ג) והנה לדברי המגיד משנה, הרשב"א והריטב"א, שגרסו "בית דין הדיוטות", משמע שבשלושה הדיוטות גרידא לא סגי, אלא בעינן שיהא עליהם שם בית דין, והיינו שיהיו תלמידי חכמים. אך לדברי הכסף משנה שגרס "הדיוטות", יש לעיין אם סגי בכל שלושה הדיוטות אפילו לא למדו כלל.

ועיין בחידושי הרשב"א ביבמות (פח, א) שכתב:

מדתניא בקדושין האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר לאחר שתתגיירי והא התם בידו לאיגורי ופרקינן כיון דאמר מר גר צריך שלושה משפט כתיב ביה מי ימר דמזדקקי ליה בי דינא [...] עוד י"ל דלגבי הפרת נדרים לא בעינן מומחין ובשלושה הדיוטות היודעים לפתוח סגי ליה וכיון שכן לא אמרינן מי ימר דודאי משכח דמזדקקי ליה והכינן אמרינן בהדיא בשבת בשלהי פרק כירה (מ"ו ב'), כנ"ל.

משמע מדברי הרשב"א שהג' הדיוטות שצריכים לעניין גירות מצויים פחות מהג' הדיוטות דבעינן לעניין התרת נדרים. או מפני שהדיעות הנצרכות להתרת נדרים הם פחותות ולעניין גירות בעינן לכל הפחות שיוודעים הלכות גירות שהן מרובות יותר, או מפני שבעינן עכ"פ בית דין אלא דסגי בבית דין הדיוטות ולא בעינן דוקא סמוכין וכפשט לשון הרשב"א, הריטב"א וגירסת המ"מ בדברי הרמב"ם.

ולפי זה גם בזמן הזה לא סגי בג' הדיוטות גרידא, ועכ"פ לא סגי אם אינם יודעים הלכות גירות ולכל הפחות בעינן שיהיו יודעים הלכות גירות ואולי אף מעבר לזה מדקרי להו בית דין הדיוטות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

והרמב"ם שם בהי"ז כתב:

גר שלא בדקו אחריו או שלא הודיעוהו המצות ועונשן ומל וטבל בפני ג' הדיוטות ה"ז גר, אפילו נודע שבשביל דבר הוא מתגייר הואיל ומל וטבל יצא מכלל העכו"ם וחוששין לו עד שיתבאר צדקותו, ואפילו חזר ועבד כו"ם הרי הוא כישראל מומר שקידושו קידושין, ומצוה להחזיר אבידתו מאחר שטבל נעשה כישראל, ולפיכך קיימו שמשון ושלמה נשותיהן ואף על פי שנגלה סודן.

ופשט לשונו בהלכה זו משמע שבשלושה הדיוטות גרידא סגי, אך משמע מדבריו דלא סגי במעשה הגיור גרידא שנעשה בפני ההדיוטות, אלא בעינן שתתברר צדקותו של הגר שאם לא כן לא חלה גירותו. ובוודאי לפי זה גם בזמן הזה אם התגייר בפני בית דין הדיוטות או אפילו בית דין ממש ויש ספק בכוונתו, בעינן שתתברר צדקותו.

והנה אף אי נימא שלא בעינן בית דין בהכרח עכ"פ בעינן שלכל הפחות אחד מהם יהיה ת"ח, שאם לא כן איך נדע שנעשה מעשה הגירות כדין. ועיין בשו"ת אגרות משה (יורה דעה חלק א סימן קנט) שדן בזה וכתב:

בדבר אם צריך שיהיו הבית דין לגרות כל השלושה תלמידי חכמים דוקא. הנה אף שבלשון הגמ' יבמות דף מ"ז איתא ת"ח אבל ברמב"ם פי"ד מאי"ב ה"ו כתב ושלושה עומדין ע"ג ולא הזכיר שיהיו תלמידי חכמים ומדלא הקשו עליו נו"כ מגמ' משמע שסברי דלאו דוקא נקט בגמ' ת"ח אלא משום דבעי שיודיעוהו מקצת הדינים נקט ת"ח וכהא דמצינו בסוטה דף ז' שאמר במתני' ומסרין לו שני ת"ח ומסיק בגמ' שהוא רק כדי שידעו לאתרוויי ביה [...] ולכן גם בגרות מה שאיתא בברייתא ת"ח הוא רק שידעו מה לומר להגר מקצת המצות וכל מה שצריכים לדבר אתו. ולכן אם גם סתם אנשים ידעו זה מחמת שהת"ח אחד יאמר להם תחלה סגי ולכן לא הזכיר זה הרמב"ם.

ואף שהזכיר הרמב"ם שיהיו ת"ח ברפ"ג מסוטה ובפ"ה מרוצח ה"ח התם דעושין זה הבית דין צריכין למסור ת"ח כדי שודאי ידעו וגם יתקבלו דבריהם אבל בגרות שא"צ לבא דוקא לפני בית דין שבעיר דהא יכול לבא לפני כל אדם להתגייר שייך רק לומר להם שידעו מה לעשות ואם יודעין רשאיין אף שאינם ת"ח. ורק שצריך לעיין מה שהרמ"א הוסיף על לשון המחבר שנקט כהרמב"ם ושלושה עומדים שיהיו ת"ח משמע לכאורה שפליג ומצריך שיהיו ת"ח דוקא. אבל הא א"א לומר כלל שיצטרכו ת"ח דוקא שהרי בימי דוד ושלמה לא קבלו גרים ומ"מ נתגייירו הרבה גרים כמפורש ביבמות דף ע"ט א"כ מוכרחין לומר שהדיוטות גיירות כמפורש ברמב"ם פי"ג מאי"ב הט"ז דת"ח ודאי לא היו עושין שלא כהוגן ואם אף רק לכתחלה היו צריכין שיהיו הבית דין ת"ח לא היו חושדין אף הדיוטות כשרים לעשות דבר שאין להם לעשות כמו שלא נחשדו לפסוק שאר דינים השייכים לבית דין ולת"ח. אלא משמע שאף לכתחלה יכולים כל שלושה מישראל לגייר רק שצריך לידע אם עשו כדין. ולכן מוכרחין לומר אף להרמ"א שכוונתו להשיג רק שהי"ל להזכיר שיהיו ת"ח כדאמר בגמ' משום שצריך שידעו איך לעשות. וטעם הרמב"ם והמחבר שלא נקטו הוא דכיון שפרטו כל הדינים בהכרח צריך שידעו. ולכן לדינא אין קפידא בזה רק שהת"ח היחידי יודיע להשנים שמצטרף עמו פרטי הדינים דמילה וטבילה והודעת המצות וקבלתו.

ומהאי טעמא נהגו בתי דין של ישראל בכל תפוצות ישראל לקבל גרים ולגיירם. וכן הוא כיום אף בחו"ל, שכל הרוצה ליטול את השם, נוטל את השם ועורך גיורים, ובמקרים אלו אם

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הגיור נעשה על פי הכללים ההלכתיים חלה הגירות. ולפיכך כל מי שהתגייר בחו"ל ורוצה להיות מוכר כגר על פי דין תורה כדי שיוכל להנשא בישראל כדמו"י ויוכר ככזה על פי חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג-1953, צריך להגיע לבית הדין ובית הדין קובע האם בית הדין שגייר הוא מוכר, דהיינו שמבין בטיב גירות ועושה הדברים כדין, ואם הגיור נערך כדין במי שבא לפנינו.

ד) והנה לפי מה שכתב האגרות משה שכדי שנקבע שהגירות נעשתה כדין, בעינין שעכ"פ לפחות אחד מהשלושה יודע בטיב גירות. ואף אם השניים האחרים לא יודעים, יש לומר שבדיעבד הוי גירות, אם אנו בטוחים שהדבר נעשה על פי כללי ההלכה.

והנה מעיקר הדין בעינין שלושה בגירות, וגר שלא התגייר בפני שלושה אין גיורו גיור, כפי שכתב הרמב"ם (פ"ג מה' איסורי ביאה ה"ו) וכפי שפסק השו"ע (יו"ד סימן רס"ב ס"ג). והנה תפקיד בית הדין הוא לבדוק שהמבקש מקבל עליו עול מצוות ומל וטובל כדין, ואם לא נעשתה מילה וטבילה כדין, הרי הנכרי נשאר בנכריותו. ולפיכך בעינין שעכ"פ ידעו הלכות גירות, וכן בעינין שיהיו מאמינים בדברי חז"ל, שכן מי שאינו מאמין בדברי חז"ל מהיכי תיתי שינהג כפי שציוו חז"ל בדיני טבילה, ואם לא כן לא עלה מנכריותו ונשאר בחזקתו. ומי שאינו יודע הלכה, או מזלזל בהלכה, איך נוכל לסמוך שהמתגייר בפניו קיבל על עצמו מצוות וטבל כהלכה. ובוודאי במקרה שלפנינו, שלאבי המבקשת ולאמה יש אידיאולוגיה שאותה העלה בספרו, שם כותב הנ"ל שהוא מאמין שהדת הנוצרית היא זיוף, ולדעתו השקפתו והתנהלותו של יש"ו היתה כרב, אך עם זאת הוא אינו מאמין בקבלת חז"ל לגבי יש"ו. ופוק חזי התבטאותו הנחרצת של האיש, עמו חיה המבקשת, לבית הדין הגדול על חז"ל: "הם כתבו את זה אחרי 500 שנה והם גם טענו, הם היו נגועים".

דין שלושה הדיוטות שגירו

ה) הן אמת שגם אם נימא שמעיקר הדין לא בעינין בית דין אלא סגי אפילו בשלושה הדיוטות, וכמו שכתבו הרמב"ם, הרמב"ן, הרשב"א והריטב"א ושאר ראשונים, אך הנה הרמב"ם (ה' איסורי ביאה פ"ג הט"ו) סיים:

והיו בית דין הגדול חוששין להם לא דוחין אותן אחר שטבלו מכל מקום ולא מקרבין אותן עד שתראה אחריתם.

והנה לשון הרמב"ם שכתב שבית דין הגדול לא היו מקרבים ולא מרחיקים עד שיראו מהות הגירות. ולכאורה הדברים צריכים ביאור דאם חל הגיור מה הכוח של בית דין הגדול לדחותם. והעיקר צריכים לפרש כמו שכתב מו"ר הגר"א שפירא זצ"ל בספרו (מנחת אברהם סימן ו'):

ויש לעיין במ"ש הרמב"ם בפ"ג מא"ב הט"ו דגרים שהתגיירו לפני הדיוטות בימי דוד ושלמה (וכן כל גרים שלא בדקום תחילה ולא הודיעום המצות ועונשם) היו בית דין הגדול חוששין להם לא דוחים אותם ולא מקרבים עד שתראה אחריתם, ואפי' עבדו אח"ז ע"ז והוכיח סופן על תחילתן מ"מ הווי כישאל מומר מאחר שטבלו, וזהו דקיימו שמשון ושלמה נשותיהן אף על פי שנגלה סודן והכתוב חשבן כאילו הן עכו"ם ובאיסורן עומדין דמ"מ לא עומדין בגיותן עיין שם. וצ"ב מהו זה שאין מקרבין אותן כיון שבכל אופן הוא גר גמור וכ"ז שלא עבר עבירה אינו נפסל ולא נענש, וגם מה ענין יש כאן לבית דין הגדול שבירושלים. ועיין בירוש' קידושין פ"ד ה"א דף מ"ב ע"א. ונראה דגרים אלו לא היו מקבלים את קרבנם, ולהכי אף על גב דהיה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ישראל במילה וטבילה אבל לא היה ישראל כשר להכנס לקהל ע"י הרצ"ד כ"ז שלא נתברר צדקותו, ולהכי חשבן הכתוב כאילו הם עכו"ם דלגבי איסור קהל הוי כלא נתגייר, וחוששין לו היינו דהוי ספק מומר כיון דהוי ספק אם רוצה לקיים המצות. ועיין בספ"ז שלח פט"ו סי' י"ד יכול גר שנתגייר במה"י וכו' לא אמרתי אלא אתכם.

ומשמעות הדברים היא שבזמן הבית שהגירות אינה נגמרת אלא בהרצאת דמים, לא יוכל בית דין לערוך גירות ע"ד עצמו ולהכניס לכלל ישראל את מי שירצה על פי שיקול דעתו אלא בסופו של דבר הדבר תלוי בשיקול דעתו של בית הדין הגדול, אם לאפשר לו להביא קרבן ולגמור את הליך הגירות באופן שיתאפשר לו לבוא בקהל. וזהו הפירוש בדברי הרמב"ם שלא היו מקרבים ולא היו מרחקים.

אך עכ"פ חזינן שחובה על בית דין הגדול לבדוק. והוא הדין על כל בית דין חובתו לבדוק ולא לתת אישור עד שיבדוק מהות המעשה ובפרט היכא שנעשה בפני הדיוטות, האם הליך הגיור נעשה כדין והאם כוונת המתגייר הייתה להתגייר, דאם לא כן יש פקפוק גדול איך יחול הגיור. ובפרט לסברת הריטב"א ביבמות (כד, ב) שביאר הטעם שמועילה גירות לשם אישות עיי"ש שכתב:

"כיוון דנתגיירו וקיבלו עליהם, חזקה הוא דאגב אונסייהו גמרו וקבלו, ואע"ג דמחמת אונס הוא."

ולפי זה אם לא התכוונו להתגייר לשם שמים לא שייך בזמן הזה אגב אונסיה סבר ומקבל, כיוון שמכיר יהודים שאינם נוהגים באורח חיים של שמירת מצוות, אין הוא מקבל אגב אונסיה שמירת מצוות אלא לחיות כמו יהודים אלו, ולפי זה הוי פגם בגירות. ועיין בזה בדבר אברהם (ח"ג סימן כ"ח) ובתשובות הגרי"א הלוי הרצוג ח' י"ד.

אימתי לא נאמר הכלל "בית דין בתר בית דין לא דייקי"

(ו) והנה אף במקום שהיה בית דין קבוע שערך גירות או עשה מעשה בית דין אחר, לא יוכל בית הדין להוציא אישור אם לא דקדק ובדק מעשה בית הדין. והדברים ק"ו במקרה שלפנינו שכפי שיתבאר בית הדין שערך את ההליך הוא בית דין שהוקם אד-הוק לצורך הליך זה וחברי מותב זה לא שימשו כבית דין לא לפני הליך הגיור ולא אחריו ובוודאי חובה עלינו לבדוק ולדקדק במעשיהם מה עשו והאם אפשר לסמוך על המסמכים שהוצגו כדי לקבוע שהיה מעשה גיור. והנה מותב בית דיננו כבר האריך בפסק דינו בתיק 886121/1 (פורסם באתרים המשפטיים) שחובתנו לבדוק אף התנהלות בית דין פרטי קבוע ומוכר, אף שאין ספק שיושבים בו ת"ח מובהקים, ולא שייך בזה הך כללא שבית דין בתר בית דין לא דייקי עיי"ש. וחובתנו להזכיר הנוגע לנידון דידן היכא שהוצג בפנינו מעשה בית דין של בית דין ידוע האם יש לנו לסמוך עליו ללא בדיקה, שהרי קיימא לן שבית דין בתר בית דין לא דייקי, ויש לנו לבאר גדרי הדין ולקבוע האם גם במקרה שלפנינו עלינו לומר כן ולסמוך על מעשה בית הדין, למרות הדברים הידועים לנו הסותרים את תוכנו.

והנה כל היכא שנעשה מעשה על ידי בית דין מוסמך, לא חיישינן לבית דין טועין שעשו שלא כדין וסומכין שבית הדין הראשון עשו כדין. וכדאיתא בבבא בתרא (קלח, ב): "בית דין בתר בית דין לא דייקי."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ופירש רשב"ם:

"כלומר גבי חליצה ומיאונין לפיכך תיקנו אין חולצין אלא אם כן מכירין שאם אתה אומר חולצין אעפ"י שאין מכירין התם ודאי חיישינן לבית דין טועין, שיטעו בית דין שני לומר כי יפה הכירו בית דין ראשון כשהלצה דבית דין שני בתר בית דין ראשון לא דייקי וכו'".

מבואר מדבריו שחובת בית הדין לעשות מעשיהם באופן היותר טוב כדי שלא יהיה חשש שבית הדין השני יסמכו עליהם על דבר שלא עשוהו כדין. וכיוון שזו חובת בית הדין הראשון לא חיישינן שטעו ולא עשו חובתם. וע"ש בתוס' שגירסת רש"י ביבמות שאין חוששין שבית דין הראשון טועים. ומהאי טעמא כשמגיע לפנינו מעשה בית דין סומכין עליהם שעשו כדין, ואין חייבים לבדוק מה ואיך בדיוק עשו.

ועיין בחידושי המאירי בב"ב שם שכתב וז"ל:

"גאוני ספרד למדו מסוגיא זו שכל שהביא שטר לפני בית דין לקיימו וכו' והביא להם מקיימי החתימות אין להם לקיים על פיהם עד שיחקרו בהם ויבדקו אחריהם ואם יש בהם שום פסול הן של קורבא הן של דבר אחר. ומ"מ אם הזכירו שמות המעידים אין צריכין לכך, הא כל שלא הזכירו לא יקבלו עדותם אא"כ הכירו שאם יאמר הבעל דין עליהם כלום לא ישגיחו הבית דין עליהם, מצד שיאמרו שאילו כן לא היה בית דין הראשון מקבלים עדותם וכן כל כיוצא בדברים אלו".

מבואר מדבריו שחובת בית הדין העושה את המעשה השיפוטי לעשותו באופן מושלם, שלא יהיה אפשר לפקפק בו, מפני שבית דין אחר, כשיבוא מעשה בית הדין הראשון בפניהם, לא ידקדקו ויבדקו אחר בית הדין הראשון. וכן פסק הרמב"ם (הל' עדות פ"ו ה"ה):

"ולעולם אין בית הדין בודקין אחר בית דין אחר אלא מחזיקין אותם שהן בקיין ולא יטעו".

ועיין בשו"ת תשב"ץ (ח"א סימן א') שאחר שהביא דברי הרמב"ם שבית דין בתר בית דין לא דייקי הוסיף:

"אבל בדבר שאנו יודעים שחתמו בו הדיינים לא בדקין אבתריהו כלל, ואין אנו נזקקין לקבל עדות כלל לסתור דינן, במה ושדנו על פי ראייתם וידיעתם, ואין מושיבין בית דין בכך, שאין לחוש שהדיינים חתמו שקר".

ומטעם זה כל מעשה בית דין שמגיע אלינו המעיד על גירושין, גירות וכדו' מבית דין המוכר לנו, אנו סומכין על האמור במעשה בית הדין.

אמנם במה דברים אמורים, כשמגיע לפנינו מעשה בית דין של בית דין המוכר לנו. אך כשמגיע מעשה בית דין שכותרתו היא כותרת של "בית הדין", עדיין אנחנו צריכים לדעת שאכן בית דין עשה את המעשה, וממילא אפשר יהיה לסמוך על החזקה שאין בית דין טועין ולא נבדוק אחריהם. אבל כל עוד אין אנו יודעים שאכן בית דין עשה את הדבר, אי אפשר לסמוך על מעשה בית דין המגיע בפנינו רק מפני הכותרת שבראשו, כשאין אנו יודעים מי הוא בית הדין העומד תחת כותרת זו.

(ז) אך באמת לא בכל דבר סומכים על מעשה בית דין ולפעמים חוששים לבית דין טועים, עיין ב"ב (קסד, א) בענין קיום שטר הכתוב על המחק שחיישינן לבית דין טועין שלא יקיימו כיאות. וכן מצינו בסנהדרין (ל, א) דחיישינן לבית דין טועין שיסברו ששנים כשרים לדון,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אלמא שלא בכל ענין סמכינן על בית דין, דלפעמים חיישינן שמתוך אי ידיעת ההלכה ינהגו שלא כדין. ועיין מש"כ בזה ב"יד רמה" (ב"ב פ' יש נוחלין אות קצ"ח).

והנה דין זה אינו דין מוחלט, ועיין ב"יד רמה" שם שכתב:

"והוא הדין לכל מילתא דשכיחא ורגילי בה דלא חיישינן בה לבית דין טועין, אבל מילתא דלא שכיחא ולא רגילי בה רובא דבתי דינין חיישינן דילמא מיקרי וטעו".

ומבואר מדבריו שהך חזקה שאין בית דין טועין נוהגת רק בדברים שהם עושים בתדירות ומכירים את דיניהם, אבל לגבי דברים שאינם באים בתדירות ולא שכיחי, אין חזקה זו קיימת, גם בית דין יכול להיות שיטעו במה שאינו נוהג אצלם תמידין כסדרן. וכן הדין בכל מקום שחיישינן שמא יטעו. וכן כתב הרמ"ה בתשובותיו (סי' רצ"ב) וז"ל:

"ואין חוששים לבית דין טועין לאו כלל הוא דכל מידי דאיכא למיחש ביה דטעו חוששים כדאמרינן התם בסוף פרק הנושא גבי מעשה דאדרכתא הזה דלא הוה כתיב ביה ואישתמודעא דנכסי אילין דמיתנא אינון, א"ל האי אדרכתא לאו שפיר כתיבא, א"ל והא מר הוא דאמר אחריות טעות סופר א"ל בהא אפילו רבה בר שילא טעי וכו' אלמא כל מידי דאיכא למיחש ביה חיישינן".

והנה הרשב"א (בתשובה ח"א סימן אלף קמט) כתב לגבי שטר שנתגלתה בו ריעותא וז"ל:

"ואין לומר כאן דמסתמא כל שכתבו הדיינין בודאי היא אמרה להן כתובו אף על פי כן שלא נזכר כן בתוך השטר מדריש לקיש דאמר חזקה אין העדים חותמין על השטר אלא א"כ נעשה בגדול, וכל שכן בדיינין שאין חוששים לבית דין טועין וכדאמרינן בפרק זה בורר ההיא אודיתא דלא הוה כתיב בה דאמר לן כתובו וחתומו והבו ליה אביי ורבא דאמרי תרוייהו היינו דריש לקיש דאמר חזקה אין העדים חותמין על השטר אלא אם כן נעשה בגדול, אפ"ה בכאן מסתברא שאין אומרים כן דאנן סהדי דרוב הדיינין שיושבין עכשיו בדין אינן בקיאיין בכך. ולפיכך יש לחוש לכך דאפילו הן עצמן טועין הן בכך וכדאיתא התם עלה דההיא מי איכא מידי דאנן לא ידעינן וספרי דבי דינא ידעי שאילו לספרי דאביי וידעי לספרי דרבא וידעי, הילכך בכאן יש לחוש ונשאל אותם אם יודעים אם לאו, ובכל כי הא חוששין ובודקין וחוקרין להוציא הדין לאמתו".

ומוכח מדבריו שחובה עלינו לבדוק ולברר אם בית הדין נהגו כדין, ולא אמרינן שמסתמא עשו כדין.

והרדב"ז בתשובתו שהובאה בשו"ת "אבקת רוכל" (סי' כ"א) ובשו"ת המב"ט (ח"ב סימן קע"ד) הביא דברי הרשב"א ולמד מדבריו שבזמן הזה לא אמרינן שבית דין בתר בית דין לא דייקי. וז"ל הרדב"ז בתשובתו:

"ואע"ג דאמרינן בתלמודא לא חיישינן לבית דין טועין וכי דינו בתר דייני לא דייקי, הני מילי בזמניהם אבל האידינא דייקינן ודייקינן, שכן כתב רבינו ירוחם בשם הרשב"א בתשובה דהאידינא דלא בקיאי כ"כ בדיינין הילכך דייקינן בתר בית דינא, ואם בזמנו של הרשב"א ככה, כ"ש בזמנינו וכ"ש בזמנו שהדיינים היו הם יחידים".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אמנם הב"י שם (בשו"ת "אבקת רוכל" הנ"ל) חולק על דיוקן של הרדב"ז מהרשב"א וחולק על קביעתו הכוללנית והגורפת, שחזקת הדיינים נתערעה בזמנם. וכתב שם הב"י בהגהה על הרדב"ז ז"ל:

"אמר יוסף קארו לא דק, דלא אמר כך הרשב"א אלא בדין שהוא הוא זר אבל בשאר דינים גם בזמן הזה לא דייקי בתר בית דינא, וזה פשוט בתשובת הרשב"א שכתבנו בבית יוסף".

וכן נראה ברור מלשון הרשב"א שכתב: "דאנן סהדי דרוב הדיינים אינן בקיין בכך".

כלומר שבאותו דין יש ידיעה ברורה שאין הדיינים בקיאים, ואין לערער את חזקת הדיינים ביחס לשאר הלכות ודינים. וכעין זה כתב גם הש"ך בחו"מ (סי' ל"ט סק' ל"ו):

"דוקא בכהאי גוונא כיון דלא חתימי אלא שנים, חיישינן שטעו, אבל היכא דאיכא ודאי בית דין, קיימ"ל דלבית דין טועין לא חיישינן".

ועכ"פ נראה דכולי עלמא מודים דבמילתא דלא שכיחא, או היכא דאיתא ריעותא, לא נימא דלבית דין טועין לא חיישינן.

ה) ולפי זה יש לומר דהך חזקה אינה חזקה מוחלטת, והדבר תלוי בכל בית דין, אם יש בו תלמידי חכמים מובהקים היודעים ההלכה, וכן אם אותו בית דין מקפיד לפעול באופן מוחלט בכפוף להלכה. דהנה אף שלפי האמור החשש לטעות הוא מחמת אי-ידיעת ההלכה, אמנם כיום לצערנו ולבושתנו מצויים רבנים ובתי דין שלא מקפידים על דרישות ההלכה, לפעמים עושים זאת בשוגג ולפעמים עושים זאת במזיד ומורים היתר לעצמם בסברות שאין להם שחר (וכבר היה מעשה בבית דיננו בעניינינו של רב עיר ידוע ומפורסם שהיה משיא זוגות מבלי לערוך בירור יהדות כנצרך על פי הדין ואף על פי החוק).

ודבר זה מצוי בעיקר בבתי דין בחו"ל, במקומות שאחוז ההתבוללות גבוה ויש המרשים לעצמם לוותר על עיקרי ההלכה מתוך מחשבה שעל ידי זה ימנעו כביכול התבוללות (והדבר ברור שהיכי שנעשה גיור שלא כפי שהורו חז"ל ונפסק בשו"ע, ונהגו חכמי הדורות המקובלים דור מפי דור עד משה מסיני, אין מעשה זה כלום, ואין הבדל אם אדם נישא לגוי או גויה גמורים, או שנישא לגוי או גויה שעשו טקס כלשהו שאין לו תוקף הלכתי).

והנה ברור שדייני בית דיננו אינם מכירים את בתי הדין והרבנים שנמצאים בכל אתר ואתר, ולכן כל היכא שמגיע לידנו מעשה בית דין של בית דין המוכר לנו אנו סומכים על מעשה בית הדין (והוא הדין כשאנו צריכים לשלוח ג"פ או לקבל ג"פ כדי לערוך גירושין בין בני זוג הנמצאים במקומות שונים אין אנו מסתמכים אלא על בית דין המוכר לנו). אך במקרה שמגיע מעשה בית דין מבית דין או מרב שאינם מוכרים לנו, מנהגנו לשלוח את המסמך לרבנות הראשית ועל בדיקותיהם אנו סומכים להחליט, האם הרב או בית הדין הוא מוכר ואמין או חלילה להיפך.

ולפיכך במקום שאין בית הדין או הרב מוכר, אין אנו יכולים לסמוך על מעשה בית הדין שנשלח לנו. דאיך אפשר לומר לגביו חזקה שאין בית דין טועין, כשהמציאות היום שמצויים בתי דין ורבנים טועים ומטעים. ומשכך לא נאמר כיום שבית דין בתר בית דין לא דייקי, וחובה עלינו לדייק ולבדוק מה נעשה ואיך נעשה, ובלי בירור גמור לא נוכל להוציא פסק דין ומעשה בית דין המאשר המסמך שנשלח אלינו. ולא עוד אלא שבאם נעשה כן בלי הבירור, הרי בזה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נעשים אנו בית דין טועין שכיוון שאין חזקה שהבית דין שעשה המעשה עשאו כדין, חובה על בית הדין שמגיע הדבר לפניו לבדוק ולברר ולא לסמוך בסתמא על המסמך שהוצג בפניו.

ועיין בשו"ת תשב"ץ (ח"א סימן א' ושם סימן קע"ג וח"ג סימן ט"ז) שהביא דברי הירושלמי בסנהדרין ובר"ה שהקשה "אשר הדיינים מהו שיהא צריך בית דין", ומסקנתו שקיום בית דין צריך קיום דהיינו לדעת שאכן בית דין עשה את הקיום וכתב את מעשה בית הדין, ולא סמכין שמכיוון שחתומים בית דין שודאי בית דין עשו את הדבר. ע"ש בסימן א' שכתב:

"דהתם שאני שאין אנו יודעים אם חתמוהו בית דין אם לא, וחיישנין לזיפא אבל בדבר שאנו יודעים שחתמו בו הדיינים לא בדקינן אבתרייהו כלל".

ועיין בשו"ת הריב"ש (סימן שפ"ח) בתשובתו לר"ן גבי שליח קבלה של אישה שהביא מעשה בית דין שקרעו הגט והתירוה להינשא, ושטר מעשה הבית דין קצר מאוד ויש בו טעויות מדקדוק הלשון, המורים שאין הבית דין יודעים בטיב גיטין וקידושין כראוי וכו' וסיים שם:

"וכגון הא איכא למיחש לבית דין טועין, דומיא דההיא אדרכתא דכתיב בה דוכרן פתגמי וכו'".

מבואר מדבריו שהיכא שיש ריעותא המעלה ספק על דייני הבית דין אם היו תלמידי חכמים, חיישנין לבית דין טועין וצריכים לבדוק איך היה מהות המעשה, ולא סמכין על החזקה שאין בית דין טועין ולדעתו בכהאי גוונא בית דין בתר בית דין דייקי.

והר"ן בתשובתו לריב"ש (סי' ש"ץ) כתב:

"לפי דעתי בסתם בית דין אין ראוי לחוש לכך, שאם באנו לחוש לא לזה בלבד אנו צריכים לחוש אלא לכמה מיני פסול שהן קרובין להזמן בגט, ולא נכשיר שום מעשה בית דין הבא לפנינו, אלא ודאי לבית דין טועין לא חיישנין וכו', אבל דעתי שהביאם לחוש למה שחששו מפני שאפשר שהדיינים מוחזקים שאינם יודעים בטיב גיטין וקידושין כראוי, וכמו שכתב שלשונם מוכיח עליהו, וכגון זה ודאי יפה חששת".

ומדברי שניהם מוכח שאף שבסתמא אין חוששין לבית דין טועין אם הדיינים מוחזקים שאינם יודעים, ודאי יש לחשוש שעשו שלא כדין ויש לבדוק אחריהם, ולפי זה לא שנא דיינים המוחזקים שאינם יודעים, בין שאינם יודעים הדין ובין שאינם יודעים המציאות, מדיינים היודעים ובמזיד מסברת עצמם ושלא על פי דין נוהגים קולות שלא על פי ההלכה – שודאי יש לבדוק כל מעשה לגופו ולא אמרינן לגבייהו אין חוששין לבית דין טועין.

ט) ועיין בתשובת הרא"מ (סי' ל"ה) שהביאו הב"י (סוף ס' קמ"א) ופסקה הרמ"א בסימן קמ"א ס"ל וז"ל:

"שליח הולכה שמביא הרשאה וכתוב בה שהוא שליח קבלה וכו' אבל אם השליח אומר שלא נעשה שליח קבלה מעולם הרי ההרשאה מכחשת אותו ונתבטל כל השליחות, גם הגט עצמו פסול מאחר שמוכח שמסדרי הגט היו עמי הארץ ולא ידעו שאין הבעל עושה שליח קבלה יש לחוש לכמה מיני פסולין".

ועיין ב"פתחי תשובה" (אהע"ז שם ס"ק כ"ז וס"ק כ"ח) שהביא מתשובות האחרונים מה שדנו בעובדי שמצאו ריעותות בגט ומבואר שם שדעת רוב האחרונים שהיכא שידוע שהרב או הבית דין מסדרי הגט הם תלמידי חכמים ובקיאים בטיב גיטין, סמכין על חזקתם ותלינן בטעות, ובפרט אם אפשר לתלות את הטעות בסופרים ולא בדיינים. אמנם היכא שאינו ידוע שמסדר הגט

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בקי בטיב גיטין ובוודאי היכא שידוע שאינו בקי, ודאי יש לחוש לריעותא שהתגלתה לפסול את הגט, ולא נימא שאין חוששין שמא טעו.

ועיין עוד בתשובת מהר"יט (ח"א סימן י"ב) בגוי שהביא גבינות והראה כתב הכשר על אותן גבינות, ונשאל אם יש לסמוך על תעודה זו, או שנימא שמא מכר הגבינות הכשרות במקום אחר והשאיר תעודת ההכשר בידו ואלו גבינות אחרות. ועיי"ש שהיה רב שהתיר משום דיש לסמוך שאם מכרו הגבינות הכשרות במקום אחר, הבית דין שבאותו מקום היו לוקחים תעודת ההכשר כי היכי דלא תבוא תקלה על ידיהם שיסמכו על כתב זה במקום אחר, וכתב שם בתוך דבריו שאין לסמוך על בית דין אחר שהיו עושים כן. ונקט מספר טעמים וכתב בתוך דבריו:

"ועוד מאן לימא לן שאותו המקום היה בו בית דין בר סמכא שנאמר בו לבית דין טועין לא חיישינן".

ועיין עוד בשו"ת "זקן אהרן" (לרבי אליהו הלוי) שכתב לגבי מי שהביא שטר הרשאה על גט שיש בו שיבושים וז"ל:

"ואע"ג דבעלמא לא חיישינן לבית דין טועים וסתם ספרי דדייני בקיאי כדאיתא בריש גיטין וסנהדרין ובכמה מקומות, היינו היכא דלא אתרע חזקתייהו אבל הכא דריע ליכא למסמך עלייהו".

ועיין בפ"ת (סימן קמ"ב ס"ק י"ז) שהביא תשובת בעל פני יהושע (סימן ב') שכתב שטעות במידי דלא שכיח לא הופכת את המסדר למי שאינו בקי. וע"ש עוד בתשובת פני יהושע שכתב שבזמן הזה שמסדר על פי סדרי גיטין, לא נפסול הגט על פי ריעותות שנמצאו בו, דתלינן שודאי עשו על פי סדרי הגיטין המצויים.

ועיין בשו"ת חתם סופר (ח' אהע"ז ח"ב סימן נ"ד) מש"כ בזה, ועיין עוד בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סימן רנ"א אות ה') שהביא דברי ה"פני יהושע" והביא בקיאות מדברי האחרונים כדרכו. ואכמ"ל.

ועיין עוד בשו"ת חתם סופר (חלק ו' סימן נ') שכתב:

גרסי' ספ"ב דר"ה במעש' דר"ג ור' יהושע אם באנו לדון אחר בית דין של ר"ג צריכי' אנו לדון אחרי כל בית דין וכו' מפני מה לא נתפרשו שמותם של זקנים וכו' משמע מזה שאין להרהר אחר הוראת דין ולכאורה סותר למ"ש רבא במס' בב"ב ק"ל ע"ב אי אתא פסקא דדינא דידי לקמיכו לא מיקרע תיקרעוני' וכו' דאין לדיין אלא מה שענינו רואות והנה נראה כסותרים זא"ז אבל האמת יורה דרכנו אי אתא פסקא וידענו מאיזה טעם דנוהו ויש לי עליו פרכא בזה מיירי בב"ב אז אין לדיין אלא מה שענינו רואות שהרי קמן שטעה בטעמו ושגיאות מי יבין ומ"מ לא תקרעוני' אולי עוד תמצא פירוקא לקושי' כמ"ש רשב"ם אבל מ"מ לא תעבוד עובדא עפ"י אותו הפסק. אך בר"ה לא ידעו טעמו של ר"ג ולא מקום טעותו שהרי א"א לאשה שילדה וכריסה בין שיניה ואלו הי' שואל אותו ואומר להם טעם שאינו הגון הדרן לכללא אין לדיין אלא מה שענינו רואות אך לא עמדו לפניו והוא קיבל העדים וקידש החודש בזה אין להם להרהר דודאי כדין עשה וכאשר הי' באמת שהי' לו קבלה פעמים באה בארוכה פעמים בא בקצרה.

היוצא מזה בנידון שלפנינו אלו הי' הפסק והגביות עדות שעליהם פסק הרב דינו והי' נראה לנו פירכא על דבריו אז אין משוא פנים ואין לדיין אלא מה שענינו רואות. אך הרב ואקרו"ט אינם אלא כמעידים כך הי' מעשה שיצא על המנאפים האלו פס"ד לפוסלם משבועה ואין לנו להרהר איך ולמה פסק

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ואולי הי' המעשה כך וכך וטעה הרב חלילה להרהר כך להפך בזכות החשודה ולהמציא גנאי לת"ח.

ומשמעות דבריו שיש לחלק בין מקרה בו הדיין לא נימק את החלטתו, שבכהאי גוונא אין לדקדק אחריו שמא סברתו אינה נכונה על פי דין. אולם אם הדיין גילה את מקורותיו ונימוקיו להחלטתו, ומתוך נימוקיו של הדיין רואה בית הדין בתרא שהדיין טעה, לא קיים הדין של בית דין בתר דין לא דייקי, שהרי מוכח במפורש מתוך נימוקיו של בית הדין קמא שהוא טעה.

ואף שלכאורה היה מקום לאסור את הבירור לאחר שבית דין קמא בירר והחליט, על פי מה שכתב הבית יוסף (ח"מ סי' י"ב) וז"ל שם:

"כתב בתשובות שבסוף ספר חזה התנופה (סי' מ') ראובן ושמעון שבאו לדין ויצא אחד מהם זכאי, ושוב חזר בעל דינו ותבעו בפני בית דין אחר, אינו זקוק לו לירד עמו לדין ולא להשיב על טענותיו, וגם אין בית דין רשאי לשמוע כלל דבריו אחר שכבר יצא זכאי מבית הדין הראשון". עכ"ד.

והסמ"ע (סי' י"ט סק"ב) הביא דברים אלו בשם ה"דרכי משה" (סו"ס כ') ושכ"כ בדרכי משה (ר"ס כ"ה) בשם תשובת הרא"ש (כלל פ"ה ס"ה) ומטעם דבית דין אחר בית דין לא דייקי. וכן כתב בשו"ת מהר"י בן לב (שאלה ק"ז) דאפילו בזמן הזה לא אמרינן דבכל מילי חיישינן לבית דין טועין, והביא דבריו הש"ך בחו"מ סי' ל"ט ס"ק לו ומסקנתו גם כן:

"קיי"ל דלבית דין טועין לא חיישינן והכי אמרינן סי' מ"ו סעיף ט' (כ"ט) וברי"ש סימן רנ"ה ע"ש"

וכן פסק האורים ותומים סי' י"ט באורים ס"ק ג' כהש"ך הנ"ל ולא כרדב"ז הנ"ל דבית דין בתר בית דין דייקי וחיישינן לבית דין טועין.

ועיין בפתחי תשובה (ח"מ סי' י"ט ס"ק ג') שהביא את דברי הב"י וכן את דברי האו"ת הנ"ל ופסק כמותם וכן הכריע בשו"ת שואל ומשיב (מהדורא תליתאה ח"ב סי' קכ"ג) לאחר שהביא את דברי הרא"ש מספר חזה התנופה שהובא בסמ"ע שגם בזמנינו אמרינן הכלל דבית דין בתר בית דין לא דייקי. ומדבריו משמע דהא דבית דין בתר בית דין לא דייקי, אינו רק שא"צ לבדוק, אלא שיש אף איסור בדבר לאחר שנתברר הדברים בבית דין קמא. וא"כ גם בנידוננו לכאורה יהיה איסור זה.

אך עיין בשו"ת "יביע אומר" (ח"ב חו"מ סי' ב') שעמד על זה וכתב:

"אולם פשוט שר"ל דבית דין אינם נוהגים לדייק אחר בית דין חבריהם כיעו"ש. אבל אין בזה איסור מן הדין ומה שכתב הב"י הנ"ל שיש איסור, היינו בסידור טענות מחדש דקיי"ל אינו חוזר וטוען. אבל לעיין בטענות פס"ד [...] אם פסקו כדין שפיר דמי".

ואף אי נימא שלכתחילה אין לבית דין לדקדק אחר מעשה בית דין אחר הלא מפורש בספר סמיכה לחיים להרב חיים פלאג'י (ח' אהע"ז סימן ט' ד"ה ועוד נראה להוכיח) וז"ל:

"ועוד נראה להוכיח מהאי לישנא דבית דין בתר בית דין ל"ד דר"ל דמסתמא סמכינן על בית דין ראשון [...] שלא טעו ולא צריכי בית דין שני לדקדק, והכי משמע לשון הרמב"ם ולעולם א"ב אלא מחזי' וכו' ולא יטעו, דש"מ הא אם עברו ודקדקו וידעו שטעו אזדא להו האי חזקה דלא יטעו, וחוזר הדין לכ"ע".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ומעתה מכיוון שבמקרה שלפנינו בית הדין לא היה בית דין קבוע ולא ישב כבית דין לפני מקרה זה ולא אחריו, ולגבי אחד מהשלושה אין ספק שלא ידע כלום וגם לגבי האחרים ידיעתם בהלכות גירות אינה ברורה, אם כן ודאי שחובה לדקדק אחר מעשיהם.

דין גירות שנעשה בבית דין קונסרבטיבי או רפורמי

(י) דברים אלו אמורים לגבי בית דין שידוע לנו שהיושבים בו מקפידים על שמירת מצוות ונוהגים באורח חיים אורתודוכסי, אך לגבי תוקפו של גיור רפורמי או קונסרבטיבי כבר כתב הרכב בית דיננו בתיק 856132/1 שבית דין רפורמי או קונסרבטיבי שוודאי אין מקפידים על שמירת ההלכה כפי שנפסק בשו"ע, בוודאי שהדיינים היושבים בבית דין כזה עוברים על עיקרי הדת והם פסולים מלהיות דיינים, ושוב אין לחשוש לגיור זה כלל.

ועיין מש"כ הגר"מ פיינשטיין ב"אגרות משה" (ח' יו"ד ח"א סימן קס) לגבי גירות של בית דין קונסרבטיבי:

"אבל עכ"פ צריכה לקבל המצוות בפני בית דין, והראבייס הקאנסערוואטיווע מסתמא אין עושין כן דהא אין יודעים דיני גרות וגם אינם זהירים לקיים כדין אף אם היו יודעים וממילא חסר קבלת מצוות אף הקבלה הגרועה שזה ודאי הוא עכוב בגרות. וגם הא בית דין של הקאנסערוועטיוון הם פסולים לבית דין דהם כופרים בהרבה עיקרי הדת ועוברין על כמה לאוין. עיין חו"מ סימן ז' סעיף ט' ועיין בפ"ת בשם רעק"א דאף בעברה דרבנן פסול לדין ולא צריך הכרזה. וגם הוא כודאי שעוברין על כמה איסורין דאורייתא ואף שלא נתקבל עדות עליהו הוא כאנן סהדי שכל מי ששם הבזוי קאנסערוואטיווי עליו הוא בחזקת מופקר להרבה איסורין ולכפירה בהרבה עיקרים, וכבר בארתי בתשובה אחת שמוחזק לכפירה פסול אף בלא קבלת עדות עליו אף כשנוגע להקל ואין עתותי בידי להאריך בזה. ולכן פשוט שאין הגרות שעשה הראבייס של הקאנסערוואטיוון כלום".

ושנה הדברים בתשובה נוספת (ח' אבה"ע"ז ח"ד סימן עח) שכתב:

"הנה בדבר האשה שנישאת אצל קאנסערוואטיווי ראבאי ביוסטאן אשר ידוע למחלל שבת בפרהסיא לבחור שנולד בסאן סאלוואדר לאשה נכרית, וראבייס קאנסערוואטיווי דשם אמר שגייר אותו בצירוף שני אנשים משם אשר הם מחללי שבתות בפרהסיא ואמר הרב כי שומרי שבת לא נמצאו כלל בסאלוואדאר, פשוט שאין הגרות כלום וממילא אף אם היו הנישואין אצל רב כשר כדין נמי לא היו כלום מפני מפני שהוא נכרי גמור שאין קידושיו תופסים. ואף אם היה נעשה גר אצל בית דין שומרי תורה מכיון שלא היה אף שעה אחת ששמר מצוות התורה הרי לא קיבל מצוות כלל שאינו גרות, אף אם היה גר כדין או שהיה ישראל ממש הרי הקידושין לפני רב קאנסערוואטיווי שחזקתם שהם כופרים בעיקרי האמונה אף כשלא ידוע הגברא ממש. וכ"ש הכא שידוע למחלל שבתות בפרהסיא שאין קידושין וא"כ יש לנו שני דברים ברורים שאין לחוש להקידושין ולכן מותרת להינשא לאיש אחר אבל לא לכהן מפני שנבעלה לנכרי שפוסלה מן הכהונה".

וכן כתב עוד הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בהרבה תשובות ואכמ"ל.

והדברים ק"ו לגבי רפורמים שעוברים בשאט נפש על כל איסורי תורה ועושים מה שבדו מליבם. שברור שלא היתה קבלת מצוות שהרי הם עצמם אינם שומרי מצוות ואינם חושבים שצריך לקיים מצוות. וברור שאין דורשים ממי שבא להתגייר בפניהם לקבל ולשמור מצוות, מה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שלדעתם אין צורך לעשותו. וברור שמכיוון שמחללים שבת בפרהסיא וכופרים בעיקרי הדת, הם פסולים ואין עליהם שם בית דין.

ועיין עוד בשו"ת "מנחת יצחק" (ח"ג סימן קס"א) שכתב שאין בגירות של רפורמים ולא כלום. ועיין מש"כ בזה הרה"ג יעקב אריאל בתחומין (כרך י"ז עמ' 177-188) שכתב גם הוא שאין בגירות זו ולא כלום, ואין מקום אפילו לחשוש ולהחמיר בגיור זה. ועיין במאמרו של השופט צבי טל שם עמ' 184-204, שמסביר מהותו של גיור זה, ואכ"מ.

בירור עובדתי בנידון שלפנינו

ומעתה נבוא מן הכלל אל הפרט במקרה שלפנינו. המבקשת הגישה בקשה חוזרת בצירוף תעודות ומסמכים, ובה היא טוענת שהרבנים המגיירים של הוריה הם רבנים אורתודוקסיים, ולכן ניתן לסמוך על גיורם. המבקשת הגישה מסמכים ולפיהם הרב ראובן לוקנס שעמד בראש בית הדין שערך הגיור קיבל סמיכה אורתודוקסית בשנת תשי"ח מבית דין דאמריקא, לדבריה המסמך שהונפק על סמיכתו ניתן על ידי בית דין דאמריקא, בית דין מיסודו של הסתדרות הרבנים דאמריקא (RCA), שהוא בית דין מוכר. כמו כן הרב שמואל יוסף קפלן, חבר בית הדין שערך את הגיור, קיבל סמיכה מהרב ראובן לוקנס (הנזכר) בתאריך כ"ה בכסלו תדש"מ (01/12/1983) כחודש לפני שנערך הגיור הנזכר, כמו כן הרב קפלן קיבל סמיכה מהרב טוביה ברוד בתאריך י"ד בשבט תשנ"ז (22/01/1997) כשלוש-עשרה שנה אחרי הגיור, וכן מהרב ג'פרי וורטנברג. לפי עדות הרב קפלן, האיש השלישי שישב בגיור הוא סת' לובין, שלדבריו היה יהודי אורתודוקסי.

מכיוון שבדיון נטען שהחתומים על הגיור היו רב אורתודוקסי שנתן סמיכה לחבר אחר באותו בית דין, פנה בית הדין שוב לאתר הדיון לגורמים המוסמכים ברבנות הראשית ובהנהלת בתי הדין כדי לברר, האם הרבנים הנזכרים הם רבנים שניתן לסמוך על גיורם.

בבית הדין התקבלה תגובת הרב איתמר טובול מהרבנות הראשית, וזה לשונה:

"לאחר אימות ובירור הרי שתעודת היהדות של הגב' יעל בן דוד, מתיק מס' 867755/2, אינה יכולה להתקבל. עמדת הרבנות הראשית לישראל בתיק זה בשל העדר כברירות/בהירות המסמכים שבתיק ולכך לא ניתן להכריע בדיון."

כמו כן התקבל מכתבו־דיווחו של הרב אשר ארנטרוי מהנהלת בתי הדין שבו נכתב על האישים שערכו הגיור או שנתנו סמיכה לרבנים עורכי הגיור כדלהלן:

1. רב ראובן לוקנס: הרב הנ"ל קיבל סמיכה אורתודוקסית אבל ברור שמשנת 1968 למשך שמונה שנים לכל הפחות הוא כיהן כרב של בית כנסת רפורמי בשם טמפל שלום ביוניון טרנפייק, מצ"ב כתבה מעיתון.

2. רב שמואל יוסף קפלן קיבל סמיכה חודש לפני הגיור, מהרב לוקנס שהוא רב רפורמי (למרות שיש לרב לוקנס סמיכה אורתודוקסית) ובאותה תקופה לא כיהן כרב קהילה.

3. מר סת' לובין לפי דברי הרב קפלן הנ"ל הוא סטודנט אורתודוקסי.

4. רב אברהם סייף הוא יהודי אורתודוקסי שהוא מוהל וחזן, והיו שנים שהוא הי' חזן בבית כנסת מעורב.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

5. רב טוביה ברוד (טיאודור ברוד) יש לו סמיכה אורתודוקסית והוא מזכיר לטובתו של רב קפלן שהוא קיבל סמיכה אורתודוקסית והוא מזכיר לטובתו של רב קפלן שהוא קיבל סמיכה מרב לוקנס ומדובר כפי שהזכרנו ברב של בית כנסת רפורמי.

6. רב ג'פרי וויטנברג הוא רב של בית כנסת מעורב ונוסח התפילה כפי היהדות הרפורמית.

מממצאים אלו עולה כבר על פני הדברים שאף אם נקבל את הטענה שהרב ראובן לוקנס קיבל סמיכה אורתודוקסית, בהמשך דרכו החמיץ ונהיה רב רפורמי. וממילא הסמיכה שנתן לרב קפלן ניתנה בעת שנהג אורח חיים רפורמי, ולפיכך אי אפשר לקבוע שלרב קפלן יש סמיכה אורתודוקסית. גם מי ששימש מוהל לאבי המבקשת שימש חזן בבית כנסת רפורמי. וגם הרב טוביה ברוד המזכיר שהיה לרב קפלן סמיכה מהרב לוקנס, לא הזכיר שבעת מתן הסמיכה היה המסמיך רב רפורמי במשך שנים. ואין ספק שהסמיכה לרב קפלן הייתה זמן קצר לפני שנערך הליך הגיור.

אחרי קבלת ההודעות הנזכרות חזרנו ועיינו במסמכים שהוצגו, יש לציין שהמסמכים שהוצגו הם צילומים של מסמכים, ולא המסמכים המקוריים עצמם, דבר שמונע מאתנו לבדוק את אמינותם, שהרי ניתן לערוך שינוי במסמך, ולהעבירו אלינו אחר שעורכי המסמך כתבו בו מה שרצו לכתוב כדי להגיע לתוצאה הרצויה מבחינתם, כמו כן חלק מהמסמכים אינם ברורים ולפיכך איננו יכולים לקבוע אמינותם. כמו כן אין אנו יודעים היאך הגיע אוסף המסמכים שניתן מרבנים שונים למבקשת – בית הדין מניח שהמסמכים הגיעו למבקשת באמצעות הרב קפלן, אך לגבי כמה מהם צריכים אנו להבין היאך הגיעו לידו. אין אנו יודעים או יכולים לקבוע אם אכן נעשה שינוי במסמכים, אך מכיוון שחובה עלינו לבדוק הדברים, נותר ספק אם ניתן לסמוך על מסמכים כאלו לצורך בירור העניין. אין אנו קובעים שנעשה זיוף כלשהו מצד המבקשת או הוריה, עם זאת אין אנו יכולים להסתמך עליהם. אך חובתנו להבהיר עמדתנו גם אם היינו קובעים שהמסמכים אמינים.

בחירת גירותם של הורי המבקשת לאור בירור העובדות של הליך מעשה הגירות

המבקשת כותבת שהוריה התגירו בפני בית דין אורתודוקסי בארה"ב והציגה מסמכים להוכחת טענותיה. מעיון במסמכים עולה שטענות המערערת אינן נכונות, ונבהיר הדברים. המבקשת הציגה תחילה את תעודת הגירות שכותרתה "תעודה לקבלה לתוך האמונה היהודית" על התעודה חתומים: הרב ראובן לוקנס, סטיווען ג' קפלן וסת' לובין.

הרב קפלן חתם בשמו ולא הקדים התואר רב לשמו, אף שלפי דבריו קיבל סמיכתו בכ"ה כסלו תשמ"ד (01/12/1983) ימים מספר לפני הגיור, וכפי העולה מהמכתב שנכתב ע"י הרב לוקנס בתאריך 3/1/88 (כארבע שנים אחרי הסמיכה). במכתבו כותב הרב לוקנס שהרב קפלן עבר קורס להיות רב מורה מטיף. במכתב זה מציין הרב לוקנס שבמסגרת הקורס למד הרב קפלן תורה, נביאים, מדרשים, פירושי רש"י, משניות נבחרות, קטעים נבחרים מתוך מסכתות הגמ' ברכות, סנהדרין, שבת, חולין, שו"ע או"ח ויו"ד, תפילה, היסטוריה, ליקוטים של פילוסופיה יהודית, הדרכה מעשית, ובסופו של הקורס קיבל סמיכה ע"י שלושה רבנים שהם יהודה ברונשטיין, חיים כץ וראובן לוקנס. הרב קפלן במכתבו אלינו אינו מציין שמות שלושה רבנים אלו כמי שנתנו לו סמיכה, כמובן, גם לא הוצגה תעודה המורה על סמיכה, כמקובל במקרים אלו. על פניו נראה שקורס זה היה קורס אוניברסיטאי, לא ברור מה היקפו, כמה זמן

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נערך, אך גם אם נערך מספר שנים (וכנראה שלא, שאם כן הדבר היה מצויץ), היקף הידיעות שהיה ניתן ללמוד בקורס זה פחות בהרבה ממה שנלמד בארץ בישיבות תיכוניות. מסתבר מאוד שהשכלה יסודית מינימלית זו תספיק בקושי ללומד אותה לחיות כיהודי שומר מצוות, אך בוודאי לא תספיק לשמש כרב.

בכל החומר הנזכר אין זכר ללימוד ענייני גירות שמקורם בסוגיות הגמ' ביבמות ובכריתות, לא נזכר לימוד הלכות גירות ביורה דעה, וברור שגם מי שלומד יורה דעה בהיקף מצומצם, לא לומד הלכות אלו. לא ברור מדוע מכתב זה נשלח אחרי כארבע שנים. ויותר נראה שגם סמיכה זו הייתה סמיכה אד-הוק לצורך הגיור הנידון בפנינו. ולכן אין פלא שהרב סטיווען קפלן חותם בשם זה, ומשמיט תואר הרב משמו, מפני שעדיין לא הפנים את התואר שקיבל.

המבקשת הציגה את מכתביו של הרב שמואל יוסף קפלן ובהם מכתב קצר מיום 16/6/11 שניתן לפני שהמבקשת הופיעה בפעם הראשונה בפנינו, במכתב זה נכתב שקרן וירמיהו(הורי המבקשת) גיורו בבית דין מסורתי. ועוד נכתב שבמסגרת לימודיהם לא נמצאו ראיות לתיאולוגיה נוצרית (ועיין לקמן). כן הוצג מכתב ארוך מיום 9/1/13, המתאר את הליך הגיור שעברו הוריה. אין ספק שאדם זה הוא הרוח החיה שעמד מאחורי הליך הגיור. לפיכך נבחן תחילה האמור במכתב זה. הלה כותב שההליך נעשה כשלושים שנה קודם (1984) במרכז פלורידה, במקום שלא הייתה קהילה יהודית אורתודוקסית, וכמובן שלא היו רבנים, ולכן הוקם בית דין מיוחד למטרה זו, בית דין שכלל לדבריו שני רבנים: את הכותב ואת והרב ראובן לוקינס ובנוסף סטודנט אורתודוקסי בשם סת' לובין. דבר זה לכשעצמו מעורר שאלה, אם לדבריו אין קהילה אורתודוקסית במקום, אין אפשרות לחיות חיים של יהודי שומר מצוות, אין אפשרות לאכול אוכל כשר, ואם כן לדבריו איך הכותב וסת' לובין מתגוררים במקום בו אין באפשרותם להשיג מזון כשר. אין אנו קובעים שאין אפשרות כלל להתארגן לחיים יהודיים במקום זה, אך הדבר קשה מאוד. ויותר מזה, איך אפשר לגייר את הורי המבקשת במקום שבו לא יוכלו לחיות אורח חיים יהודי, ולא יוכלו להשיג מזון כשר. ובשלמא מי שגדל באורח חיים של שמירת מצוות יוכל להסתדר, אף אם בקושי רב במקום זה, אך מי שאינו אמוץ על התנהלות הלכתית כיצד יוכל לחיות במקום זה. ולפיכך הליך גיור זה נעשה כמסתבר באופן שלא יוכלו לאכול מזון כשר. משמעות הדברים שבעיני המגיירים, קיום אורח חיים בסיסי של יהודי שומר מצוות לא היה תנאי ולא היווה שיקול בהליך שנערך. ועיין בשו"ת אגרות משה (ח' יו"ד ח"ג סימנים ק"ח) במי שבעת הגיור אומרת שרוצה להתגייר, אך מצוות מסוימות או הנהגות מסוימות לא תשמור, עי"ש מה שכתב בזה ואכמ"ל.

הנ"ל מציין במכתבו שאחרי שחיו חיי יהודי שומר מצוות באו לפני בית הדין. האמירה אינה ברורה. הרי במקום אין קהילה של שומרי מצוות, ואיך אפשר לחיות חיים יהודיים במקום זה. מלבד זאת מכיוון שכידוע טבילה בגירות מעכבת, ובמקום לא הייתה קהילה יהודית, עולה השאלה היכן טבלו בני הזוג לגירותם, והיכן תטבול האישה אחרי הגירות, שהרי אין אפשרות לניהול חיים יהודיים ללא מקווה (ואולי תטבול בנהר אם יש שם נהר, אתמהא). התשובה לזה נמצאת במכתבו, ולפיה הנ"ל טבלו בתאריך 15/1/84 במקווה של הלל המרכז היהודי באוניברסיטת דרום פלורידה, בעיר טמפה (מרכז שהרב קפלן היה מנהלו).

דברים אלו מעלים תמיהות:

א. מדוע נצרך מקווה באוניברסיטה במקום שאין קהילה אורתודוקסית. המקווה נצרך בדרך כלל לשימוש זוגות נשואים ולפיכך תישאל השאלה, מי הן הנשים שהוצרכו למקווה זה במקום זה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב. אפילו אם נקבל לטענה שהיה מקווה במקום זה, טענה שעל פניה אינה נראית מהימנה, מי הוא זה שבנה והכשיר מקווה זה. בניית מקווה מצריכה השקעה כספית גבוהה מאוד, שהרי כידוע צריכים תנאים טכניים לא פשוטים לבנייתו (וידוע לי שאף במקום שהיו קהילות גדולות של שומרי מצוות, היה קשה למצוא מקוואות כשרות, ודאי באותה תקופה). כמו כן מקווה צריך להיבנות לפי כללים הלכתיים, צריך שיהיו בו מים לא שאובים, ולא ברור מי יכול לתפעל מקווה כזה על פי ההלכה במקום זה. ואם כן אף אם נקבל את דבריו, ספק אם הייתה טבילה במקווה כשרה.

הן אמת שמצינו בשבת (סח, א) לעניין גר שנתגייר בין הנכרים ופירשו הראשונים הרמב"ן הרשב"א והריטב"א:

"שקבל עליו בפני שלושה ונתגייר בפניהם אלא שלא הודיעוהו מצות שבת שאין זה מעכב, והלך ודר בין הגוים ולא ידע לעולם מצות שבת".

והריטב"א הוסיף:

"ומשכחת לה נמי כשנתגייר בעודו קטן דקי"ל גר קטן מטבילים אותו על דעת בית דין כדאיתא בפ"ק דכתובות (י"א א'), וכשהגדיל והיה בן דעת היה בין הגוים".

אך דבר זה הוא במקום שהייתה גירות כדין וברור לנו שמל וטבל. אך בנידון דידן לפי האמור במכתבו, כמעט בלתי אפשרי שהיה מקווה כשר במקום, ולפיכך ללא טבילה במקום כשר אין גירות, אף אם היה בית דין כדין ואף אם הייתה כוונה אמיתית לקבל מצוות.

לצורך בירור עניין זה יצר בית הדין קשר עם הרב דוברובסקי, מנהל בית חב"ד בטמפה למעלה משלושים שנה. יש לציין שיצירת הקשר עימו הייתה בגין הספקות שהעליתי לעיל, ומתוך ציפייה אפשרית ליישוב הספקות בדרך חיובית לטובת המבקשת. אגב דיבור עימו אמר לי כמסיח לפי תומו על הליכותיהם של רבנים נוספים שהוזכרו בתיק שלפנינו כפי שיתבאר להלן. לדבריו, המקווה היחיד הנמצא במקום הוא המקווה של חב"ד שבהתחלה היה מקווה קטן מאוד ועם הגיעו המקווה הורחב ושוכלל. לדבריו בהלל באוניברסיטה של דרום פלורידה לא היה מקווה מעולם.

דברים אלו נמסרו ע"י אדם נאמן המתגורר במקום שנים רבות שאין לו סיבה כלשהי לספר עובדות שאינן נכונות. על פי דבריו האמור במכתב של הרב קפלן ולפיו הורי המבקשת טבלו במקווה של הלל לגירותם היא אמירה שקרית, מכיוון שבנסיבות שכתבנו יש להאמין לדברי הרב דוברובסקי שבמקום זה לא היה מקווה מעולם. עם זאת, מאחר שלמבקשת לא הייתה הזדמנות להתייחס למידע זה, אין הוא משמש בסיס לפסק הדין, והספקות שהעלינו קודם נשארים בעינם.

בחינת גירותם של הורי המבקשת לאור בירור אמונתם

מלבד זאת הרב קפלן כותב במכתבו השני כדרך שכתב במכתבו הראשון, שבמשך כל הליך לימודיו עם בני הזוג, אין לו הוכחות שהם האמינו בתיאולוגיה נוצרית. אמירה זו אינה אמינה, שהרי ברור שהסיבה ל"גיר" שערכו הצדדים היא אמונתם שהנצרות סילפה את דרכו של אותו האיש, דבר שגרם לאביה של המבקשת ליצור תיאולוגיה חדשה השוללת את הנצרות כצורתה כיום. ואין ספק שדבר זה היה הסיבה המרכזית ל"גיר" הורי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

המבקשת, ולא יעלה על הדעת, שהדבר שהוא עיקר אמונתם והביאם לעבור את התהליך שעברו, לא הוזכרו בזמן ההדרכה הארוכה בה ליווה את בני הזוג לטענתו.

מלבד זאת להלן דברים שנכתבו בעמודים 45–47 לספרו של אבי המבקשת אותן תרגמה המבקשת:

“ירמיהו נולד כקלינטון (קלינט) ואן־נסט השלישי שגדל כנוצרי, בילה את ילדותו בניו ג'רזי ואת נעוריו המקודמים באיוני האלמוגים של פלורידה. כנער, הוא למד באקדמיית המפדן דובוז (פנימייה פרטית נוצרית אוונגליסטית בפלורידה). לאחר זמן, הוא נעשה ל"נוצרי מעיד" ולעוגבאי בכנסייה בפטיסטית במרכז פלורידה. במהלך התבגרותו, התגברו ספקותיו לגבי סתירות בין לימודי הכנסייה לבין הברית החדשה.

[...]

בשנות ה־70 המוקדמות קלינט החל לתרגם את ה־NT, בציון כל הגרסאות של כתבי־יד המקור הקדומים ביותר הקיימים ולימד את ממצאיו לאחרים. כדי לעזור במטרה זו, הוא הקים את בית הכנסת 'בית הנצרים' שנשכר באורלנדו כארגון ללא מטרת רווח בפלורידה. בתחילה, הוא ושאר הפרוטו־נצרים בקהילה לא הוכרו על ידי הקהילה היהודית. ובצדק. למרות שמספר יהודים צעירים עזבו את הכנסייה כדי להצטרף לקהילה, הוא והאחרים היו גויים. רוב היהודים הניחו שהוא עט על עוד גרסה לנצרות. אך בין אם הם הוכרו על ידי הקהילה היהודית או לא, קלינט וקרן היו מחויבים לדוגמתה של רות. דבר זה דרש מהם לנתק עצמם מאחרוני השרידים של הנצרות. היה זה בנקודה זו שבה הם שינו חוקית את שמם לירמיהו וקרן בן־דוד.

ברצונם להיות כמו יהודים שומרי תורה, הם הקפידו להיות פתוחים וישרים עם הקהילה היהודית המאמצת שלהם, שעוד לא הכירה בהם אפילו, וגלויים בעניין שינוי שמם ולימודי הנצרים. הם לא שמעו על גרים (ובכל מקרה לא היו נצרים שיכירו בהם כגרים). אם הם לא יכלו להיות יהודים בצורה פתוחה ולגיטימית, אז באמת שלא הייתה להם אלטרנטיבה אחרת אלא להתקרב כגויים, עד כמה שיכלו, לקהילה היהודית.

[...]

בדרך זו, הוא התחיל לשחזר את מסורת הנצרים היהודים־אותנטיים ובו זמנית, בנה טיעון תקף לשימור הלגיטימציה העתיקה שלה בתוך הקהילה היהודית.

ירמיהו נודע בציבור כמנהיג הנצרים, בשל העובדה שפתח בית כנסת פרוטו־נצרים (*Natzrim Beth Ha*) ודרך קשרים אישיים עם רבנים מקומיים ומנהיגים יהודים. הוא היה פעיל במרכז הקהילתי היהודי, ושם מודעה בדפי הזהב של מרכז פלורידה תחת "בתי כנסת" – מה שגרם לדיון בעיתונות היהודית שצוינה ברחבי ארה"ב, ושהוביל לכתבה בחדשות הטלוויזיה המקומיות. הוא היה שנוי במחלוקת וידוע, נושא של מספר כתבות ומכתבי התפלמסות רבים מאקטיביסטים יהודים לעורך עיתון *The Orlando Sentinel*. כתבות על ירמיהו הופיעו בעיתונים יהודיים מפלורידה ועד קנדה. כל אלו מתועדים היטב בתיעוד הציבורי.

במהלך השנים, ירמיהו זכה במעט אמון. פיסות כבוד החלו לצוץ. חברים נכבדים אחדים מהקהילה היהודית נעשו מגוננים כלפיו. בית דין של רבנים

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אורתודוקסיים שהיו ערים ויודעו בפירוש על תפקידו כמנהיג תנועת הפרוטו־נצרים ובית כנסת 'בית הנצרים', גיירו את ירמיהו ואת קרן בשנת 1984, כשהכירו בהם כיהודים אורתודוקסיים שומרי מצוות.

הרי שמעדותו של אבי המבקשת, פעילותו והשקפותיו היו ידועים ומפורסמים במקום בו הם גרו, ואף אם אין הוא מדייק, ברור שדברים אלו היו ידועים למקורבים לו.

בדבריו הוא כותב שהם היו מקורבים לקהילה יהודית, צריכים אנו להבין איזה קהילה יהודית, והרי לאמור במכתבו של הרב קפלן, אין קהילה אורתודוקסית במקום באותה תקופה, ואם כן על כרחך הכוונה היא לקירבה לקהילה רפורמית או קונסרבטיבית. כמו כן לדבריו בית הדין שגיירם ידע השקפותיהם, ומשכך הדברים שכותב הרב קפלן אינם מדויקים. המכתב נכתב כמכתב המשך למכתבו משנת 2011, שגם בו כותב הלה שלא עלו שום תכנים נוצריים בתקופה בה הדרין את בני הזוג, אף אם נאמר שההשקפות של אבי המבקשת שהביאוהו להתגייר, בנויים על שלילת הנצרות כפי שהיא כיום, וטענתו שבתקופה מאוחרת סילפו הנוצרים את תורתו של אותו האיש, שהייתה האמונה היהודית. אי אפשר לטעון שתכנים אלו לא עלו, כשברור שפעולתו במשך השנים לבירור אמונתו של אותו האיש הייתה הסיבה להליך הגיור שעבר. וכפי העולה מהספר שכתב, הוא מאמין שאותו האיש הוא המשיח ובעתיד יקום לתחייה ויושיע את עם ישראל.

מכיוון שהדברים שכותב הרב קפלן בנושא זה למצער אינם מדויקים, לפיכך יש לפקפק בכל האמור במכתבו. אמינות דבריו בעניין זה, אינה יכולה שלא להשליך על אמינותו בשאר הדברים שכתב במכתבו, שהרי ברור שמטרת המכתב להצדיק את המעשים שעשה.

בירור הסמיכה של הרב ראובן לוקינס, מעמדו והשתייכותו

והנה אין ספק שהדמות ה"הלכתית" שעמדה במרכז הליך זה היה הרב ראובן לוקינס, רב שהרב קפלן מגדירו כרב אורתודוקסי. להוכחה שהרב הנ"ל הוא רב אורתודוקסי צירפה המבקשת את תעודת הסמיכה של הרב לוקינס. כותרת המסמך היא "בית דין דאמעריקא". על סמך כותרת זו כותבת המבקשת בערעורה לבית הדין הגדול, שהסמיכה הייתה סמיכה אורתודוקסית של בית דין מוכר. אכן כיום קיים בארה"ב בית דין דאמעריקא, בית הדין של הסתדרות הרבנים שאותו הקים ובראשו עמד הגאון הגדול הרב גדליה דוב שווארץ, ת"ח גדול ומפורסם ורב מוכר ומובהק, שאין ספק שאפשר לסמוך על כתבי סמיכה שלו ועל עדותו. הרב שווארץ יצא לפנסיה ואינו יושב כיום בבית הדין עקב מצבו הרפואי. עם זאת בית הדין יצר עמו קשר באמצעות הרב אריה מנטקי מנהל בית הדין. בבירור שנערך התברר שבית דין זה (בית דין דאמעריקא, מיסודו של הסתדרות הרבנים דאמעריקא (RCA)) הוקם בשנות השבעים של המאה הקודמת. ואם כן הכותרת "בית דין דאמעריקא" במסמך שהוצג בפנינו אינה של בית הדין המוכר של הסתדרות הרבנים, שהרי הסמיכה שהוצגה בפנינו היא משנת תשי"ח, באותה עת בית דין דאמעריקא של הסתדרות הרבנים לא היה קיים. הרב שווארץ מסר שאין שום קשר בין הארגון הרשום בתעודת הסמיכה לבית הדין שהקים, ואם כן אין אנו יכולים לדעת מהו ומיהו בית דין דאמעריקא שנתן סמיכה זו. יש להעיר שבית דין דאמעריקא הקיים היום אינו נותן ולא נתן סמיכה לרבנים והוא בית דין העוסק בענייני גיטין ובירור יהדות הלכה למעשה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נוסיף ונאמר, על תעודת הסמיכה שניתנה בתשרי תשי"ח על ידי חברי ועד הסמיכה של בית דין דאמעריקא, חתומים הרבנים משה מרדכי פעלשין וחיים צבי בלוי, שמצאוהו בקיא בתנ"ך ובשו"ע ומצאוהו ראוי להיות רבי ומטיף בישראל. לא כתוב באיזה חלק מחלקי שו"ע נמצא בקי. גם נוסח סמיכה זו, "להיות רבי ומטיף" איננו מקובל בקהילה אורתודוקסית. נוסח הסמיכה הקבוע שמקורו מסנהדרין (ה, א) הוא "יורה יורה ידין ידין". גם בכתב הסמיכה השני מתאריך אדר תשי"ח נכתב אותו הלשון ש"סומכים להיות רבי ומטיף ומנהיג רוחני". אך עכ"פ אין אנו יודעים מי הוא הגוף שקרא לעצמו בית דין דאמריקא, הקים ועד סמיכה ונתן תעודות, כשלא ברור מה היקף הידיעות ומה למד מקבל הסמיכה. לא ידוע לנו אם הסומכים, היו רבנים אורתודוקסים או מזרם אחר. עם זאת הרב שוורץ הודיע לנו שהוא הכיר את הרב פעלשין שהיה רב של ביהכ"נ רדיו סיטי סינגוג, אך אין הוא יכול לעמוד מאחורי סמיכתו מכיוון שהרב פעלשין היה רב שנוי במחלוקת שעשה בענייני כשרות דברים השנויים במחלוקת (בין בצד ההלכתי ובין בצד המוסרי) כאשר לגבי מוצרים שגדולי הרבנים קבעו שאינם כשרים העניק הרב הנ"ל אישור כשרות, כמו כן ידוע שהגר"מ פיינשטיין יצא כנגדו באופן חריף בגין התנהלותו בענייני גיטין. כמו כן מסר הרב שווארץ שהרב לוקינס שימש רוב שנותיו כרב קונסרבטיבי.

מהאמור לעיל עולה שהרב שווארץ שהקים ועמד בראש בית דין דאמריקא שעליו מסתמכת המבקשת, מודיע שהסמיכה אינה של בית דינו, אין הוא יכול לעמוד מאחורי סמיכתו של הרב הסומך בגלל היותו שנוי במחלוקת ונוהג בעניינים רבים שלא כפי ההלכה המקובלת. כמו כן הרב הנסמך על ידו שעמד בראש בית הדין שגייר שימש כרב קונסרבטיבי. לאור האמור חובה עלינו לבדוק היכן שימש הרב לוקינס הנ"ל ברבנות, מפני שאין ספק שדבר זה יורה בהכרח על התנהלותו ההלכתית.

בביטאון השכונתי ACTION NEWS בשכונת בלארוז קווינס ביטאון מתאריך 3/1976 נכתב, שהרב לוקינס מכהן כרב רפורמי בביהכ"ס רפורמי טמפל שלום ביוניון טרנפייק משנת 1968 עד לפחות שנת 1976, תאריך הוצאת ביטאון זה. כמו כן בדו"ח על האנטישמיות בארה"ב, דו"ח מתאריך 11/1980, נכתב שהרב לוקינס שימש כרב במרכז היהודי בלייק גרוב לונג איילנד בשנת 1980, באותה עת פרצה שם שריפה, שהוצתה ע"י אנטישמים. במגזין אינדיאנה ג'ואיש פוסט מיום 16/5/1980, נכתב שהמרכז בלייק גרוב בו כיהן הרב לוקינס הוא מרכז קונסרבטיבי. עוד נכתב שם שהרב לוקינס עוסק בריפוי לפי המסורת היהודית, נותן קמיעות, יש לו מוניטין כמרפא ומשתמש במדיטציה.

גם במכתבו של הרב קפלן נכתב שהרב לוקינס מעביר הרצאות במסגרות אורתודוקסיות ולא אורתודוקסיות, מפרסומים שהוצגו עולה שהרב לוקינס נתן הרצאות במיסטיקה יהודית במסגרת הלל בטמפה.

במסמך על אודות ההיסטוריה של המרכז היהודי בהווארד ביץ' (מסמך משנת 97), נכתב שהמרכז שימש בתחילה כמרכז רפורמי ובשנת 1980 הפך למרכז קונסרבטיבי, הרב לוקינס מוזכר כמי ששימש ברבנות במרכז זה.

לפיכך, למרות האמור במכתבו של הרב קפלן ולפיו הרב לוקינס הוא רב אורתודוקסי, אין ספק שהלה שימש ברבנות במשך שנים רבות בבתי כנסת קונסרבטיבים ורפורמים. הדיווח האחרון הוא משנת 1980, ארבע שנים לפני הגיור. כפי שכתבנו, גם כתב הסמיכה שהוצג בפנינו מורה כבר על פני הדברים שכתב סמיכה זה אינו בנוסח הנהוג בסמיכתם של רבנים אורתודוקסיים, ולכן אין ראיה כלשהי מהמסמכים שהנ"ל היה רב אורתודוקסי. אדרבה, על פניו הידיעות שהצגנו מוכיחות שהיה רב רפורמי או קונסרבטיבי, שכידוע אין הם מקפידים על

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שמירת מצוות. דבר הסותר את האמור במכתבו של הרב קפלן הטוען שהלה היה רב אורתודוקסי. בין כך ובין כך לא ידוע לנו אם היה לו מושג כלשהו בהלכות גיור, ובוודאי שלא הקפיד על שמירת ההלכה ואם כן בהליך שנעשה ודאי לא הייתה הקפדה על קבלת עול מצוות. ולפיכך אין ערך כלשהו ל"גיורים" שעורך וכמו שהבאנו לעיל מפסיקת האחרונים בנושא זה.

בירור הסמיכה של הרב קפלן לאור האמור, מעמדו והשתייכותו

הרב לוקינס הנ"ל שהיה אב בית הדין שערך את הגיור, היה הראשון שסמך את הרב קפלן. על פי המכתב הנזכר לעיל, מכתב שנכתב בטמפה, ביום 3/1/1988, הנ"ל נסמך על-ידי בתאריך 12/1983, סמיכה זו הייתה כחודש לפני הליך הגיור שנערך על ידי בית הדין שהוקם לצורך הגיור, שנערך בתאריך 1/1984. לדברי הרב קפלן, הרב לוקינס היה לו לרב ומדריך וענה על שאלותיו במשך 25 שנים עד פטירתו של הרב לוקינס בשנת 2006. משמעות הדברים שהקשר בין הרב לוקינס לרב קפלן החל לכל המאוחר בשנת 1981 ומסתבר שאף לפני כן. כפי המוכח לעיל באותן שנים שימש הרב לוקינס כרב רפורמי או קונסרבטיבי, ולפיכך מסתבר שהסמיכה שסמך אותו ניתנה לפי השקפותיו של הרב לוקינס, כרב רפורמי או קונסרבטיבי, אך בלתי אפשרי שכשהרב הסומך אינו רב אורתודוקסי, שהוא יסמוך אדם כלשהו כרב אורתודוקסי.

הרב קפלן מזכיר עוד שבשנת 1988 הוא נסמך ע"י הרב ג'פרי ויטנברג, שכפי העולה ממאמר אודותיו בביטאון חדשות מחוז סופיק מתאריך 24/8/1978 כיהן כרב בטמפל שלום, בית כנסת שאינו חבר באחד הזרמים הקיימים בארה"ב. כתב הסמיכה שנטען שניתן לו אינו קריא. המועד בו ניתנה סמיכה זו הוא סמוך למועד בו הוצא מכתבו של הרב לוקינס הנזכר לעיל, וכנראה שמכתב הרב לוקינס קשור בדרך כלשהי לכתב סמיכה זה. בין כך ובין כך כתב סמיכה זה ניתן כארבע שנים אחרי הליך הגיור, במכתב ובכתב הסמיכה לא נזכר מאומה אודות הכשרה לגייר ואפילו אם היה נזכר אינו יכול להועיל למפרע.

הרב קפלן מוסיף להזכיר שבשנת 97 נסמך על ידי הרב טוביה ברוד, סמיכה שנעשתה שלוש-עשרה שנה אחרי הליך הגיור. בסמיכה זו לא נזכר מאומה אודות הכשרה לגייר ואינה מוכיחה על ידיעות כלשהן בעת הגיור. בכתב הסמיכה שכתב הנ"ל כתוב שהרב קפלן נסמך בעבר על ידי הרב ראובן לוקינס. כמוכח לעיל הרב לוקינס לא היה רב אורתודוקסי, ואם כן איך נוכל לסמוך על סמיכתו של הרב ברוד הנסמכת על סמיכתו של רב לא אורתודוקסי. מבירור שנערך על ידינו עולה שהרב ברוד לא שימש ברבנות בפועל, אלא היה משגיח מטעם ההכשר של ה"K. גם במכתבו של הרב האס מאיגוד הרבנים על אודות הרב ברוד המתגורר בטמפה, חבר באיגוד הרבנים ויש לו סמיכה, נזכר שהלה התגורר בטמפה בשנת 76. נקודה זו מעלה ספק במה בדיוק עסק, שהרי הרב קפלן בעצמו כותב שבאותן שנים לא הייתה קהילה אורתודוקסית בטמפה במקום שבו גר.

הדברים האמורים לעיל נכתבו על פי ניתוח המסמכים שהוצגו לפנינו. בשלב מאוחר, לפני חתימת פסק הדין, כששוחחתי עם הרב דוברובסקי מנהל בית חב"ד בטמפה וכפי שהזכרתי לעיל, כשמטרת שיחתי עימו הייתה לצורך בירור אם היה מקווה בהלל, שאלני מדוע אני בודק דבר זה, כשאמרתי לו שאני רוצה לברר לגבי גירות שנעשתה בטמפה בשנת 84, שאלני הרב דוברובסקי אם מדובר בגירות שערך הרב ברוד, והוסיף מיד, שהרב ברוד בחייו האישיים נהג כיהודי שומר מצוות, אך התנהלותו הציבורית לא הייתה כהלכה. לדבריו הרב ברוד ניסה להביא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"גרים" לטבול במקווה של חב"ד, "גרים" שטבלו ללא קבלת שמירת מצוות, ולכן הוא מנע ממנו לערוך טבילות אלו, והוא יודע שגיווריו נפסלו. הרב ברוד אמנם לא היה חלק מהבית דין שערך את הגיור, אך התנהלותו מסבירה גם את מתן הסמיכה ובעיקר את ערכה של סמיכה זו, אך כאמור דבר זה אינו מעלה ואינו מוריד לגבי הכשרתו של הרב קפלן לגייר.

כשסיפרתי לו שאני מברר לגבי גרות שערך הרב קפלן מהלל, הביע הרב דוברובסקי תמיהה גדולה, הוא ידע שסטיווען קפלן היה המנהל של הלל שם, אך לדבריו הלה לא היה רב כלל והלך בגילוי ראש. לדבריו הנ"ל לא היה שייך לאחד הזרמים הידועים בארה"ב אורתודוקסים, קונסרבטיבים, רפורמים. לדבריו הרב קפלן הנ"ל שייך עצמו לזרם הריקונסטראקטיבי, זרם שמאמין ביצירה מחודשת של היהדות, דומה במקצת לזרם הרפורמי. אך ודאי שאדם זה לא מרגיש עצמו מחויב לתורה ולהלכה המקובלת מדור דור. אין ספק שאדם בעל השקפות עולם כאלו אינו נאמן כלל. וכבר הוכחנו לעיל, שבמכתבו, כתב הרב קפלן דברים שאינם אמת, ולכן אין לסמוך על דבריו כלל. בנסיבות העניין עדותו של הרב דוברובסקי משלימה את התמונה ויכול להיות שהיא מורה על הסיבה שהרב קפלן טרח להכניס את הורי המבקשת לאמונה היהודית שהוא מאמין בה, אך אין בכל המעשים שנעשו שמץ של גירות.

העולה מכל הנ"ל הוא שבעת הגיור הרב קפלן היה סמוך ע"י הרב לוקינס, שהיה רב לא אורתודוקסי, לאחר שנים נסמך ע"י הרב ויטנברג שלא ידועים לנו מהותו והשקפותיו, ועל ידי הרב טוביה בראד שאיננו יודעים הליכותיו ואשר שימש כמשגיח ולא כרב, ונסמך במתן סמיכתו על סמיכת הרב לוקינס. סמיכות מאוחרות אלו, אף אם היה מוזכר בהם שהלה יודע הלכות גירות, אינם רלוונטיות לגבי הליך הגיור המוקדם יותר הנטען בפנינו.

יש לציין שהרב קפלן הנ"ל כתב ספר על אגדות ומשלים של ר' נחמן מברסלב. בפרסום לספרו באתר אמאזון נכתב שהרב קפלן היה מנהל של הלל באוניברסיטת טמפה, וכן נכתב שהיה רב ומנהל של חבורת ברסלב בדרום פלורידה. אך לא ידוע לנו אם הייתה לו ידיעה הלכתית כלשהי.

יכול מאוד להיות שאבי המבקשת ואמה שהיו בקשר עם הרב קפלן, קשר של עיסוק בתיאולוגיה שיצרו, קשר שסבב כנראה גם על ניסיון להבנת תיאולוגיה יהודית כפי הבנתם, ויכול להיות שהוטעו ע"י הרבנים לוקינס וקפלן שהם רבנים אורתודוקסים ונוהגים בדרך המקובלת בישראל מדור דור, ולכן התגיירו באמצעות בית הדין שהקימו אד"הוק לצורך זה. אך אין בדברים אלו בכדי הוכחה שנערך הליך גיור כדיון.

בירור לגבי מעמדו הדתי של סת' לובין, האדם השלישי שערך את הגירות

והנה כפי שכתבנו הרב ראובן לוקינס הנ"ל אף אם נאמר שהייתה לו סמיכה ע"י רב אורתודוקסי שנוי במחלוקת, שימש בפועל במשך שנים רבות כרב רפורמי או קונסרבטיבי, ואף שאין אנו יודעים אם בתקופה שנערך הליך זה עדיין שימש כרב או שהפסיק לכהן בתפקיד זה, אין חזקה עליו שעשה ההליך כדיון תורה, שהרי בית הדין צריך להיות מוחזק כמי שמקפיד על דין תורה, ומי שמכהן כרב רפורמי ודאי אינו מקפיד על דין תורה. ובוודאי שלא יקפיד שהאדם הנוסף שהצטרף אליהם (סת' לובין) יקפיד על דין תורה.

לאחר שקבענו שהבית דין שערך טקס זה אינו בית דין, דאין הם מקפידים על שמירת מצוות, כמו כן לא הוכח כלל שהייתה להם ידיעה בדיני גירות, ואם הייתה להם ידיעה לא ברור שהקפידו על קיומה. אך לכאורה לא גרעי משלושה הדיוטות. אמנם באמת הנך אינשי דלא מעלי גרעי משלושה הדיוטות. שבשלמא הדיוטות חסרונם הוא שאין הם סמוכים איש מפי איש ואין

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עליהם שם בית דין, אך מכיוון שהם כשרים ראויים להיקרא בית דין של גירות. אך הרב לוקינס הנ"ל ששימש כרב רפורמי במשך שנים, סמך את הרב קפלן הנ"ל, ולפיכך אין גדרם אפילו כבית דין של הדיוטות, והגירות אינה גירות. אין בעובדה שהרב קפלן שולח מכתב להצדיק ולחזק מעשיו כדי שנוכל לקבוע שהייתה גירות כהלכה. שהרי סמיכתו באותה עת עכ"פ הייתה מכוח היותו רב רפורמי, "וכל מאן דנפח מדיליה נפח". איננו יכולים לסמוך גם על דבריו לעניין האדם השלישי שהיה עמם, וברור שמי שמשמש רב רפורמי שסמך אחר, לא יקפיד שהלה ישמור מצוות, ובוודאי לא על האדם הנוסף שאין אנו יכולים להאמינו.

מסקנת הדברים לעניין הליך הגירות שנעשה בפני האישים הנ"ל

ומעתה מכיוון שלפי הידוע לנו, הרבנים שישבו בבית דין לא הקפידו על שמירת מצוות, ולכל היותר היה בית דין רפורמי, אין אפשרות לקבוע שגירותם גירות. ולפיכך יש להעמיד את אם המבקשת בחזקתה שהיא נוכרייה, ולכן לא בכדי המסמך שנמסר להורי המבקשת לא הוכתר בכותרת תעודת גירות (שגם רפורמים כותבים כך על תעודותיהם), אלא הוכתר בתואר קבלה לתוך האמונה היהודית. קבלה לתוך האמונה היהודית ולא גיור. קבלה לתוך האמונה היהודית כפי שהאמינו אביה ואמה של המבקשת, ולפי האמונה היהודית שהאמינו שלושת האנשים שהוציאו תעודה זו. מכיוון שאנשים אלו לא היו בית דין מעולם, גם הטופס שכתבו היה על המעשה שעשו ולא תעודת גיור.

ולפי זה הליך הגיור שנערך ע"י מי שלפחות אחד מהם הוחזק רב רפורמי או קונסרבטיבי, וגם השני לא יכולה סמיכתו להיות יותר מזה שנתן לו הסמיכה, ואם כן אין כאן אפילו בית דין של הדיוטות. ואף אם נאמר שהייתה קבלת מצוות והייתה טבילה בפני שלושה אלו, לא מיקרי גירות בפני שלושה, ואם המבקשת נשארה בנוכרותה, ולפיכך גם המבקשת אינה יהודייה.

הודעה והבהרה

למען הסדר הטוב נוסף ונעיר: בפסק דין זה הבענו דעה על אישים שונים שהוזכרו במסמכים שהובאו לפנינו כראיות להוכחת יהדותה של המבקשת. אישים אלו לא היו בעלי דין בהליך שלפנינו. קביעותינו עלולות לפגוע בהם, ולפיכך קיימת להם הזכות לפתוח הליך נפרד ובו רשאים הם לשכנע את בית הדין לשנות את העמדה שננקטה לגביהם. זו דרכו של כל הליך משפטי, שבית הדין ובית המשפט חייב לפסוק את הדין על פי הראיות שלפניו, אף אם כתוצאה עקיפה עלולים להיפגע אנשים שלא היו בעלי דין באותו הליך. מאליו מובן כי ביחס לאותם אישים עצמם קביעות בית הדין הן לכאוריות ואינן סופיות.

כפי שאמרנו לעיל, לא הייתה למבקשת הזדמנות לטעון בקשר לחלק מן הברורים שיזמנו. השיטה ההלכתית על פי דין תורה תומכת בבירורים עצמאיים מצד בית הדין עצמו כדי להגיע לחקר האמת. במקרה דנן כבר נתן בעבר הרכב זה פסק דין שלילי לבקשת המבקשת, ובכל זאת חיפשנו לברר שמא ואולי נמצא דרך לאשש את יהדות המבקשת. למרבה הצער, הבירורים שערכנו רק מחזקים את פסק הדין השלילי. מאחר שהבירורים ארכו זמן רב סברנו שלא יהא זה נכון לקיים דיונים נוספים בטרם ניתן פסק דין. עם זאת מאחר שהמבקשת לא נחשפה עד כה לחלק מן המידע החדש שהצטבר, היא זכאית לשוב לבית הדין ולנסות ליישב את הקשיים הרבים שנולדו בינתיים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אין משמעות של גירות אף מחמת טבילה במקווה לאורך שנים ע"י אם המבקשת והנה במי שמקפיד על ההלכה אף שלא ראינו המעשים שעשה, עכ"פ יש לסמוך על מעשיו בהסתמך על חזקה שהוא עשה המעשים כדין תורה, וחזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן. ומטעם זה כתב החתם סופר בתשובתו (ח' אהע"ז ח"א סימן ק') וז"ל:

מה שחייש ריב"ש הכא בסי' תע"ט לקידושי' היינו משום שאנחנו כולנו יודעים באומדנא דמוכח בריצוי האב ע"י שהושיבה באפריון והזמין אנשים לחופה ויצאו מן החופה ע"ד שנתקדשה ה"ל ידיעת עדים ידיעה ברורה שנתרצה האב וכיון שמוכח כן מהריב"ש דזה הוה ידיעה גמורה וברורה וכתבנו לעיל בשם הר"ן לדעת הר"ף ורמב"ם ורוב ראשונים דעל אומדנא דמוכח כיוצא בזה מתירים אשת איש לעלמא ע"י ע"ח שבגט א"כ ק"ו בן בנו של ק"ו בנידון שלפנינו שהכניסה לחופה והי' שם רבנים מסדר קידושי' ומברכי' ויצאו מהחופה בחזקת נשואה ועדיין הוא כן בלי פקפוק וערעור פשיטא אנן סהדי וכלנו עידי מסירת הקידושי' מיד החתן ליד הכלה ובאמירה הגונה עפ"י רב המסדר הבקי בדיני' וטיב קידושי' פשוט יותר מביעא בכותחא דאין צריך לקדש שני'

הרי שהיכא שידוע שהרב מסדר קידושי' מקפיד לעשות הדברים כדין תורה, אנן סהדי שכן עשה וכל העומדים שם הם עדי קידושי' בידיעה בלא ראייה. ואף לענין גירות אם היינו יודעים שהבית דין שעשה הגירות הם יודעים דין תורה, מקפידים על דין תורה, אך יש לומר שאף שאין עדים על עצם מעשה הגירות אנן סהדי שהבית דין שגייר גייר כדין. אך בנידון דידן ברבנים אלו החזקה אינה קיימת, ולכן אם המבקשת נשארה בחזקת אינה יהודייה, מפני שלגיור בעינן בית דין, עכ"פ שלושה הדיוטות כשרים, דבר שלא התקיים בנידון דידן.

ומעתה מאחר שגירות האם לאו גירות היא, אין בעובדה שלטענת המבקשת, אמה הלכה במשך שנים לטבול במקווה, בכדי לקבוע שחלה הגירות, וכמו שכתבנו בפסק דיננו בעבר.

הגיור הנצרך בנידון דידן הוא גיור גמור ולא גיור לחומרה

בית הדין הגדול כתב בהחלטה להחזיר את העניין לפנינו, שיש לבחון אם יש בדברים שנכתבו בספר של אבי המבקשת דברי כפירה, שאינם מאפשרים גיור, או אם יחליט בית הדין שאין בדברים אלו כדי מניעת גיור ויש מקום לשקול גיור לחומרה.

והנה המבקשת בהופעתה בבית הדין הגדול סירבה לערוך גיור לחומרה, דבר שמעלה פקפוק בדבר יהדותה. מלבד זאת, הליך זה של גיור לחומרה צריך ביאור מה מקומו. בשלמא אם המבקש מקבל עליו שמירת מצוות יש לערוך הליך זה, ואימתי עבדינן הליך זה, במקרה שיש לנו ספק בעצם הגירות. כגון מי שהתגייר בפני בית דין כשר אלא שאנן מספקינן שמא באמת לא התכוון להתגייר בלב שלם. שבזה אמרינן שמכיוון שהוי ספק גר, סגי בהליך זה של גיור לחומרה, אם אנו משוכנעים שהנ"ל רוצה להיכנס לאמונת ישראל. אך במקרה שהגיור הראשון לא נעשה בבית דין ואפילו לא בפני הדיוטות, ובוודאי הנ"ל הוא נכרי, אין מקום לערוך גיור לחומרה, אלא בעינן גיור גמור.

במקרה שלפנינו, אף אם נקבל את טענת המבקשת, שאין מניעה בפרשנות שפירשו אביה ואמה לאמונת אותו האיש ובכך שהם רוצים להשליך פרשנותם על אמונת ישראל, בכדי למנוע מהם להתגייר, וכפי שנתבאר איננו בטוחים בכך כלל (שהרי מברכת האב בהקדמה שמודה לבתו, המבקשת שלפנינו, שתרגמה את הספר ומסייעת לו להפיץ האמור בו, משמע שאמונתה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כאמונתו. ובספר טוען האב שאף שהיהדות בפרשנותה המקובלת מדור דור היא דת האמת, אך מצד שני הוא מאמין שיש"ו הוא המשיח העתיד לקום לתחייה ולגאול את עם ישראל, ואין כאן המקום להאריך האם השקפה משובשת זו בדעות, מונעת היכולת להתגייר אם יקבל כל המצוות המעשיות), דברים אלו אמורים אילו היה נערך גיור כהלכתו בפני בית דין כשר. אבל בנידון דידן הבית דין לאו שמייה בית דין, ולפיכך אין זה מחובתנו לבדוק ולהביע דעתנו אם הכתוב בספר שכתב אבי המבקשת, יאפשר גיור בעתיד, שהרי מכיוון שגיור האם לא היה גיור, האם היא נוכרייה ולפיכך גם בתה אינה יהודייה. ואם רצונה להתגייר, עליה לערוך גיור כפי הפרוצדורה המקובלת, ולהגיש בקשתה לבית דין לגיור. אך אין זה עניין התיק שלפנינו, שעניינו קביעת היהדות.

לפיכך אף שבעת מתן פסק הדין הראשון בית הדין לא עמד על טיבו של בית הדין המגייר וסמך על הנוהל הרגיל שבית הדין הנ"ל אינו מוכר, אחרי שהמבקשת העלתה טענתה שהרבנים שערכו להוריה את הגיור היו רבנים המקפידים על שמירת תורה ומצוות, והתברר לנו כפי האמור לעיל שאין הדברים כך, לפיכך יש לקבוע שהמבקשת אינה יהודייה, ואם ברצונה להתגייר עליה לפתוח הליך גיור כמקובל.

בין כך ובין כך לפי האמור לעיל המבקשת אינה יהודייה, ילדיה אינם יהודים, האיש שעמו היא חיה ורשומה כנשואה לו במרשם האוכלוסין אינו בעלה על פי דין תורה, ואף אם נקבל את דבריה שמאן־דהו ערך להם טקס חופה וקידושין, אין היא אשת איש, ויכולה להיפרד מבעלה בלא גט.

דחיית הטענה שחזקה שהתגיירו כדין, ושאינו לבטל גיור למפרע

הטענות שנטענו שאין בסמכותו של בית הדין לבטל גיור שנערך בפני בית דין על סמך מחשבות שאולי היו בעת הגיור, מפני שהיו דברים שבלב וחזקה על בית דין שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן, אינם נכונות בענייננו, שהרי אין לנו ראייה שהיה הליך גיור כלל בפני שלושת האנשים החתומים על התעודה, ואין הם נחשבים אפילו כשלושה הדיוטות. כמו כן לאב בית הדין אין חזקת כשרות, המצטרפים אליו כנראה שלא ידעו כלום בדיני גירות, ובמקרה כזה איכא חזקה איפכא שיוציאו מתחת ידם דבר מקולקל. ועוד שברור שכל הליך זה נעשה על פי אמונת אביה ואמה של המבקשת שהחליטו שהנצרות אינה דת אמת, ובדו להם דת חדשה מדעתם, כפי מה שחקרו ופירשו לדעתם את דת ישראל. ומעתה מכיוון שבעת הגירות לא התכוונו להיכנס לאמונת ישראל המקובלת לנו מדור לדור, אלא להיכנס לדת שבדו מלבם, הדבר מעלה פקפוק על עצם כוונת הגיור, ובפרט שהרבנים שבפניהם התגיירו לא היו רבנים המקבלים עליהם קבלת חז"ל בקיום תרי"ג מצוות, ובוודאי לא בדקו קבלת המצוות בעת הגירות, ולפי זה לא ברור שהייתה קבלת מצוות, ואין חזקה כזו בבית דין שערך להם את הגיור.

כמו כן אין זה עניין למש"כ המבקשת בערעורה, שאף אם אחרי הגיור הרשיעו, אין זה מבטל את הגיור, ואכן הדברים כן, שמי שהתגייר וקיבל מצוות כדין ואח"כ נשמתד אין זה מפקיע גירותו כמוש"כ הרמב"ם (פ"ג הי"ז מה"א איסורי ביאה), אך אין זה נידוננו, שכאן מעיקרא לא הייתה כוונת קבלת מצוות כמסורת ישראל. הבית דין שערך את הגירות אינם בחזקת אנשים כשרים, ולפיכך הגירות לא חלה, אף אם המבקשת הלכה לטבול במקווה במהלך חייה לאחר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הגירות, מכיוון שהיא נוכרייה והכל נעשה על דעת הראשונה, גם בתה נוכרייה. ואף שלמדה בחינוך ממ"ד, מכיוון שאמה נוכרייה, מהיכי תיתי שתהיה יהודייה.

מעמדה של המבקשת לעניין הרישום במרשם האוכלוסין ולעניין חוק השבות לאור הנ"ל

והנה מלבד מה שכתבנו שעל פי דין תורה אין המבקשת יהודייה, עיון במסמכי ההורים הנמצאים בתיק משרד הפנים מורה שהורי המבקשת קיבלו אשרת עלייה לישראל ביום 11/3/85 על סמך הצהרתם שהם יהודים. בתיק משרד הפנים אין זכר לעובדה שנולדו כנוכרים והתגיירו, ומשכך כמובן שלא צורף מסמך המורה על גירות, דבר המעורר חשד, שמא לא הצהירו כלל על העובדה שיהדותם היא מכוח הליך גיור שאין ראיה ואין תעודה שאכן נערך.

התעודות שהציגה המבקשת על גיור הוריה, מוכיחות שהליך זה אינו הליך שנערך ע"י בית דין של קהילה יהודית מוכרת, וכפי שכתב הרב קפלן במכתבו שהנ"ל התגיירו ע"י בית דין שהוקם אד"הוק לצורך הליך זה. ולפיכך אין מקום לרשום הוריה כיהודים אפילו בלשכת מרשם האוכלוסין, ובנסיבות אלו יש לפקפק גם בזכותם לעלות לארץ. דבר זה משליך גם על מעמדה של המבקשת, שמכיוון שהוריה אינם יהודים מלידה ולא התגיירו בפני בית דין של קהילה מוכרת, משכך אינם זכאי חוק השבות, ולפיכך גם בתם המבקשת אינה יהודייה ואינה זכאית לאזרחות ישראלית, למרות הטקס שערכו הוריה. שהרי טקס זה אינו גיור והתעודה שניתנה בעקבותיו אינה תעודה של קהילה מוכרת, ולכן אינה יכולה להיות ראיה לצורך רישום כיהודי במרשם האוכלוסין.

ונבאר דברינו. לפני כשנה וחצי יצא פסק דין בהרכב מורחב של תשעה שופטים בבית המשפט העליון (בג"ץ 7625/06 מרטינה רגצ'ובה נ' משרד הפנים), מיום כ"א באדר ב' התשע"ו (31.3.2016), בעניין מעמדם של גיורים שנעשו על ידי בתי דין פרטיים אורתודוקסים, שאינם שייכים למערכת בתי הדין הממלכתיים במדינת ישראל – של מערך הגיור הממשלתי או בתי הדין הרבניים. הליך זה שהתקיים בפני בית המשפט העליון קיבץ אליו שלוש עתירות שונות שהוגשו אל פתחו. האחת, היא עתירתה של מרטינה רגצ'ובה (בג"ץ 7265/06), אשר בעת ששהתה בישראל שלא כדין התגיירה בגיור אורתודוקסי בבית הדין של הרב קרליץ. העתירה השנייה היא של שון פטריק מרפי (בג"ץ 1594/11), אשר בעת ששהה בישראל כדין באשרת תייר, התגייר בגיור אורתודוקסי בבית הדין של הרב פרנק ממאה שערים. והעתירה השלישית היא של וויאנה דל סיסנה קבררה מרטינו (בג"ץ 1595/11), אשר בעת ששהתה בישראל לאחר שקיבלה היתר שהיה ארעי התגיירה בגיור אורתודוקסי, גם היא בבית הדין של הרב קרליץ.

נושא העתירות המשותפות שנדון בפסק דינו של בית המשפט היה:

"האם בעקבות הגיורים שעברו יש להכיר בעותרים כיהודים לעניין חוק השבות" (פסקה 10 לחו"ד של הנשיאה נאור).

זאת, מאחר שלפי סעיף 1 לחוק השבות, תש"י–1950 "כל יהודי זכאי לעלות ארצה" ולפי ההגדרה בסעיף 4 לחוק השבות:

"לענין חוק זה, 'יהודי' – מי שנולד לאם יהודייה או שנתגייר, והוא אינו בן דת אחרת".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ההשלכה האזרחית של הוראה זו בחוק השבות היא הזכות לאזרחות ישראלית ולשהות במדינת ישראל על פי סעיף 2(א) לחוק האזרחות, תשי"ב–1952, לפיו: "כל עולה לפי חוק השבות, תש"ל–1950, יהיה לאזרח ישראלי מכוח שבות".

יוצא אם כן, כי פסק דינו של בית המשפט העליון עוסק אך ורק בתחום הזכות האזרחית, בשאלה האם יש זכות לעלייה ולאזרחות במדינת ישראל למי שהתגיירו בבית דין פרטי אורתודוקסי בישראל. כדברי הנשיאה מ' נאור בסיכום חוות דעתה (בפסקה 48):

"הכרעתנו היום מצומצמת לשאלת הקניית מעמד מכוח חוק השבות. זוהי אינה שאלה דתית, כי אם שאלה אזרחית-ציבורית. איננו קובעים דבר, במסגרת הליכים אלה, בשאלת ההכרה בגיור שעברו העותרים בהקשרים אחרים".

לכן למעשה, אין בפסק דין זה של בית המשפט העליון כדי לשנות את המצב המשפטי לעניין הפן ההלכתי הנובע משאלת הגיור, ולענייננו, לשאלת סמכותו הייחודית של בית הדין הרבני לענייני הנישואין והגיורשין, מכוח חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג–1953, לעניין בירור יהדותו של אדם ותוקף גיורו אגב 'עניני נישואין וגירושין' (ראה לעניין זה באריכות בחיבורו של הרב שמעון יעקבי, "ביטול גיור עקב חוסר כנות בקבלת המצוות", התש"ע, בעיקר בעמ' 47–30).

לצורך הבהרת העניין, יודגש כי ההתייחסות דנן לגיורם של הורי המבקשת ביחס להחשבתם כתקפים אף לעניין האזרחי, לפי חוק השבות בו עסק בג"ץ (7625/06 מרטינה רגצ'ובה נ' משרד הפנים) וכדי שיוכרו כיהודים לשם הקניית זכותם וזכות בתם המבקשת לעלייה ואזרחות בישראל, נושא זה של הכרת זכותם החוקית אינה מענייננו. אך עכ"פ עניין זה התברר גם הוא ממה שהוצג בפנינו.

כאמור, פסק הדין המדובר עסק בשאלת מעמדם האזרחי של הגיורים אשר נערכו על ידי בתי דין אורתודוקסיים פרטיים בישראל, בעת ששהו בישראל. שאלה זו מורכבת משתי שאלות משנה. הראשונה, היא האם תוקפו של סעיף 3(א) לחוק השבות:

"יהודי שבא לישראל ולאחר בואו הביע את רצונו להשתקע בה, רשאי, בעודו בישראל, לקבל תעודת עולה".

חל גם על מי שבא לישראל כשאינו יהודי ונהיה ל'יהודי' רק לאחר מכן, לאחר שהתגייר בישראל? לפי פסיקת בית המשפט, שאלה זו כבר הוכרעה ברוב דעות בג"ץ (2597/99) רודריגז טושביים נ' שר הפנים, פ"ד נח(5) 412 (2004):

"כי חוק השבות חל על מי שאינו יהודי, ואשר תוך כדי שהייתו בה כדין עבר תהליך של גיור בישראל או מחוצה לה".

השאלה השנייה שעולה לצורך עניין זה, והיא הנוגעת לענייננו, היא מיהו אותו 'בית הדין' לגיור אשר מדינת ישראל כמדינה מכירה למעשה באפשרות שלו 'לגיר' מי שאינו יהודי ל'יהודי' לעניין חוק השבות? על כך השיבה נשיאת בית המשפט העליון, השופטת מ' נאור, כי גם לשיטתה:

"אין לקבל גם גישה לפיה הביטוי 'שנתגייר' פירושו כל מי ששלושה יהודים הכריזו על גיורו על ידם, וודאי שלא כל פלוני שהחליט, מבחינת רצונו הסובייקטיבי, להסתפח על העם היהודי" (פסקה 29).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לכן, לצורך מבחן מיהו בית הדין אשר נכיר בגיוריו לעניין זה, כך מציעה הנשיאה נאור, יש לאמץ את אותו מבחן עצמו שאימץ בית משפט זה לעניין הכרה בגיור שנערך בחו"ל – מבחן הקהילה היהודית המוכרת. לדבריה:

“מבחן זה משלב באופן הראוי את הגשמתן של כל שלוש התכליות עליהן עמדת: עידוד העלייה ואחדות העם היהודי מחד, והפיקוח על ההיבט הציבורי של הגיור מאידך”.

מבחן זה נפסק במסגרת בג"ץ (2859/99 מקרינה נ' שר הפנים, פ"ד נט(6) 721 (2005)), בו עסק בית המשפט בשאלת ההכרה לעניין חוק השבות בגיורים אשר נערכו בחו"ל, ובו קבע כי הגיורים שיוכרו לעניין זה יהיו רק בגיורים שנערכו על ידי בית דין השייך ל"קהילה יהודית מוכרת" (פסקה 16 לחו"ד של הנשיא, כתוארו אז, אהרון ברק):

באומרנו “קהילה יהודית מוכרת” כוונתנו, ככלל, לקהילה מבוססת ופעילה בעלת זהות יהודית משותפת וידועה, שלה מסגרות קבועות של ניהול קהילתי, ואשר משתייכת לאחד הזרמים המוכרים באוכלוסייה היהודית העולמית. עמידה על דרישות אלה תבטיח כי הגיור לא ינוצל לרעה לשם רכישת זכויות כלכליות בלא כל רצון להצטרף לעם היהודי.

תנאי נוסף אותו קובע בית המשפט בבג"ץ 7625/06, לשם ההכרה בהליך הגיור שנערך בישראל בבית הדין הפרטי לעניין חוק השבות, הוא שהגיור שנערך בישראל נעשה תוך כדי שהמתגייר שהה בה כדין, לפי חוקי מדינת ישראל (פסקה 25):

הדרישה כי ניצול ההסדרים הקבועים בחוק השבות ייעשה בתום לב ומבלי שיהיה נגוע בניצול לרעה – דרישה לה אני שותפה – אינה מצדיקה את צמצום תחולתו של חוק השבות באופן שלא יחול על מי שהתגייר בארץ. עם זאת, היא מצדיקה את צמצום תחולתו כך שיחול רק על מי ששהה בישראל כדין בעת גיורו. ברוח זו נקבע בעניין טושביים א, כי חוק השבות חל על מי “שבא לישראל ותוך כדי שהייתו בה כדין עבר תהליך של גיור” (שם, פסקה 25 להחלטתו של הנשיא א' ברק; ההדגשה הוספה – מ.ג.). חוק השבות אינו חל על מי שעבר גיור בישראל תוך כדי ששהה בה בידועין שלא כדין. ודוק: לעניין תחולתו של חוק השבות, אין נפקות לסוג האשרה בה מחזיק המתגייר. מי ששהה בישראל כדין בעת גיורו – חוק השבות חל עליו.

בהתאם לחוות דעתה של הנשיאה נאור, הכריעו בפסק הדין רוב דעות של שמונה שופטים מתוך תשעה. לפי פסק דינם זה, העותרת מרטינה (בבג"ץ 7625/06), אשר בעת גיורה בישראל שהתה בארץ שלא כדין, לא תוכר כמי שהתגיירה לעניין חוק השבות, ועל כן בוטל הצו על תנאי שניתן בעניינה. וזאת למרות שבית הדין הרבני הכיר לעניין נישואין וגיורו של הגיור שנערך לה בבית הדין של הרב קרליץ. ואילו העותר שון (בבג"ץ 1594/11) והעותרת וויאנה (בבג"ץ 1595/11) אשר שהו בישראל כדין בעת גיורם בבית הדין פרטי אורתודוקסי השייך לקהילה יהודית מוכרת, יוכרו כיהודים לעניין חוק השבות, וכי הצווים על תנאי שניתנו בעניינם יהפכו למוחלטים. בדעת המיעוט היה המשנה לנשיאה, כתוארו אז, השופט א' רובינשטיין, אשר עקרונית קיבלה את עמדתה של הנשיאה נאור נוכח פסיקות בית המשפט העליון בעבר שניתנו בעניין, אך הציע להשהות את תוצאת פסק הדין בשמונה עשר חודשים, “לשם הסדרה חקיקתית ממלכתית בנושא הגיור, ולשם תקנת כלל הגרים לכל היבטיה, ויפה שעה אחת קודם”, מתוך החשיבות שהוא רואה בחקיקת גיור ממלכתי מוסדר. אגב, מטרה אשר לה גם אנו יכולים להצטרף, במידה ויקבע בחוק, גיור ממלכתי על פי דין תורה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מהאמור עד כה ניתן להיווכח, כי גם ביחס להכרה בגיורים בבתי הדין הפרטיים לעניין האזרחי של חוק השבות והזכות לעלות לישראל ולקבל בה אזרחות, נדרשת עמידה בתנאים ראשוניים ובסיסיים, אשר המבקשת אינה עומדת בהם, ואשר כוללים:

1. ראייה שאכן נערך לצדדים הליך גיור כל שהוא – ואילו במקרה דנן ה"מסמך הנחזה להיות תעודת גיור", כאמור, אינו מהווה ראייה אמינה מספיק לצורך וודאות שאכן נערכו להוריה הליכי גיור, כנדרש.

2. שבית הדין שערך את הגיור יהיה שייך 'לקהילה יהודית מוכרת'. ואילו במקרה זה לא רק שלא הוכח כי 'הרבנים' החתומים על המסמך אכן שייכים 'לקהילה יהודית מוכרת', אלא במכתב שכתב הרב קפלן נכתב שלא הייתה קהילה אורתודוקסית במקום ובית הדין הוקם אד-הוק לצורך גיור זה.

3. על הליך הגיור להיות הליך תקין, שאינו כולל בתוכו 'דין מרומה'. ואילו במקרה זה יש גם ספקות על כנות הגיור שנערך להוריה, במידה ואכן נערך להם גיור, שהרי שהקבוצה הדתית שאביה ייסד הנקראת 'נצרים' היא למעשה המשך כזה או אחר, למחצה, לשליש ולרביע, של האמונה בנצרות, ר"ל. והחשש שמא הם כיזבו לבית הדין בהודיעם על קבלת מצוות לשם הגיור – במידה ואכן קיבלו מצוות לצורך הגיור – מטילה סימן שאלה גדול על תוקף גיורם, גם אילו היו מתגיירים בבית דין כשר ומוכר על ידי הרבנות הראשית לישראל ובתי הדין הרבנים, דבר שכאמור כלל לא היה (וראו לעניין זה בג"ץ 5444/13 יונית (יונלה) ארז נ' בית הדין המיוחדים לגיור (2014)).

פסיקתה

לפיכך חוזר בית הדין על מסקנותיו בפסק הדין שניתן בעבר בה' ניסן תשע"ב, כדלהלן:

(א) המבקשת, יעל בן דוד, אינה יהודייה.

(ב) על הנהלת בתי הדין להכניס את המבקשת לרשימת מעוכבי החיתון.

(ג) על המזכירות להעביר פסק דין זה למנהל תחום בירורי יהדות, כדי שייזום פתיחת הליכים לקביעת יהדותם של הורי המבקשת ירמיהו בן דוד וקרן בן דוד.

(ד) מנהל תחום בירור יהדות מתבקש להעביר פסק דין זה ללשכת מרשם האוכלוסין לצורך נקיטת הליכים מתאימים לגבי הרישום הנכון של פרטי הדת והלאום של המבקשת והוריה במרשם האוכלוסין.

(ה) על לשכת מרשם האוכלוסין לבדוק איך נרשמו הורי המבקשת יהודים למרות שנולדו נכרים ולא הציגו בפני משרד הפנים תעודת גיור של בית דין מוכר.

הרב שלמה שפירא – אב"ד

מצטרפים למסקנות.

הרב רפאל י' בן שמעון

הרב אברהם מייזלס

נפסק כאמור לעיל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בנסיבות העניין פסק הדין מותר לפרסום בלא השמטת פרטים מזהים.

עם זאת, אדם שהוזכר בפסק הדין ונפגע מדבריו שנאמרו לגביו רשאי לפנות לבית הדין בהליך נפרד בבקשה לשנות את קביעותיו. בית הדין ייתן את דעתו בהתאם לראיות שיוגשו לפניו.

ניתן ביום כ"ב באב התשע"ז (14/08/2017).

הרב רפאל י' בן שמעון

הרב אברהם מייזלס

הרב שלמה שפירא – אב"ד